Largest circulated Brahui weekly
رجسٹرڈ نمبر بی-23
talarbrahui.com
Weekly TALAR Quetta
ہفتئی تلار کوئٹہ
شوٹکار: عبدالرازق ابابکی
بہا: دہ (10) روپئی
ABC Certified
Volume:17
email:talarpub@gmail.com
پنہ غاک: 8 ٹیلیفون: 081-2827824 فیکس: 081-2827825
No.28 24-18 جولائی 2020ء

ایلو پنہ غاتیا

2 میکو پنہ
زندان ناڈائری: اولیکودز گیری
(ڈاکٹر سلیم کرد)
نوشتا نک: مادیت نامارکسی نظریہ
(کامریڈ علی ظفر)

3 میکو پنہ
جاچ: ''دتر ناخڑینک'' نا تنقیدی جاچ (1)
(شاہین بارانزئی)
خلقی کِسہ: مسہ کِسہ
(عنایت ساغر)

4 میکو پنہ
شونگال: تنقید، ادب نا المی آبشخ
مٹ وبدل: اسلامی صحافت، 52
(برکت زیب)
نظم: حضرت نوحؑ آن حضرت ابراہیمؑ اسکان
(حاجی شاہ بیگ شیدا)

5 میکو پنہ
پٹ وپول: براہوئی زبان نا نوشت نا تاریخ
(حنیف قلاتی)
افسانہ: کٹیا
(حمیرا صدف حسنی)

6 میکو پنہ
افسانہ: شلوارک تموک ئسر
(رحیم زام)

7 میکو پنہ
افسانہ: ملک نازنا گد 2
(محبوب شاہ)
تاریخ صحافت: بناوردوم 17
(حفیظ ساحل)

8 میکو پنہ
جاچ: ''اینو ہم خدا خوشے'' آ تنقید نا جاچ 3
(نور پرکانی)

گپ و تران

زند مچٹ اس سدھ خواہک

.....وحید زہیر

بندغ پین ہچ کپ، بیرہ تینا خڑک و مراٹی اسہ بندغ اس کہ ہرا عمرانا 80 میکو یا نود میکووئی اٹی ءِ۔ مچٹ اس اونا زندانا جاچ ءِ ہلے، ہُرے کہ دا بندغ داوئی اسکان زندءِ امر گدریفینے، اگہ او آسرات ءِ تو اونا آسراتی نا سوب انت ءِ؟ و اگہ او خوار ءُ زند اس گدریفینے تو اونا سوب آک انت ءُ؟ و ہرا فتے دن ءُ وئی نصیب متو، تو اوفتون انت مس یا اوفک تین تون انت کریر؟ متنگ کیک کہ جاگہ اس عمرءِ جوان ءُ زندا سے تون تعلقداری مف، مطلب دا کہ بھاز انگاک کم سنی ٹی ہموکاریم تے کرینو، کہ سد سال عمر تخوک آک ہم ہموکاریم ءِ کتنو۔ ولے دا ہم متنگ کیک اسہ بندغ اسے ہمو کاریم کن سد سال بکار مسنے۔ نن تینا دامون ایمون ہُرن تو ننے ہڑتوم آرداٹ کم بندغ دن ءُلمرہ کہ ہرا فک کم سنی یا بھلن وئی ٹی غزہ اس کرینو۔ زیات تینا آتخی اٹ زندءِ گدریفینو۔ دارداٹ ہُرس تو کشت و خون آتا کچ زیات ءِ۔ اسہ کشت و خون نا کسر اس ہمودے ہرادے بندغ تینٹ ہلیک، اسٹ اس ہمودے ہراٹی بندغ ءِ گرنگ۔ اسہ زند اس ہمودے ہرا بیرہ کننگ خاچنگ اٹ گدرینگ، اسٹ ہمودے ہرا قربانی نا کسر اٹ کا ہک۔ رندولاشار جنگ آنبار ہُرن تو دن ءُ اخہ در تین پہ تین نا جنگ ءُ ہراقتیٹی ورناک پیرانگاک مرک انا گواچی مسنو۔ اخہ در نیام اٹی زندءِ نسخان اٹ گدریفینو۔ بیرہ جان انا آخا تعلیم و مال انا نسخان مسنے۔ وخت انا بربادی جتا ءُ نسخان اسے، ہرانا پورواری متنگ کیک۔ بس زندءِ تینا دامون ایمون ءِ پہہ متنگ کن مچٹ اس بندغ آن سدھ خواہک، اینو قومک ہمو پوسکن آوخت انا ڈکھ آتا مقابلہ ءِ کننگ اٹی ءُ، یا زندءِ شرف تننگ اٹی ءُ، ہرا فک بندغ آتا وئی آ نظر تخارہ، اوفتا سرسہی و بے سہی نا جاچ ءِ بلکرہ۔ مگہ نن دن ءُ کاریم اس کننگ اٹی اُن۔ بے مٹ آ بندغ آک ہڑدے ودی مفسہ، نئے قوم تیٹی بیدس مثال اسے آن پین چندی مثال آک جوڑ مریہ۔ مثال آتے مچ کننگ، مثال آتے خوندی تخنک کن اسہ قومی ءُ جوزہ اس بکار مریک۔ ہرا ڈغار آ قومی آ جوزہ غاک مسن تموک مریہ، اوڑے قومی ءُ مثال ودی مریہ ہم اوفتا چاہنداری مفک، افسوز مریک ہراتم اسہ بھلو بندغ اسے نا سال دے ءِ اونا خاہوت نا منہ بندغ یا منہ سنگت اڈایترہ۔ مگہ دن ءُ جوزہ اس نن وخت اس بیدار کرینن، کہ بے مٹ آ بندغ کل انا ساہ انا بند جوڑ مرے۔ ہرا فتے نن ساہ انا بند جوڑ کننگ کتنن، اوفتے ولائت نا ایلو بندغ آک امرتینا ساہ انا بند جوڑ کرور۔ بس مچٹ اس سدھ خواہک کہ اخرا نتئے دن متنگ اٹی ءِ۔ دا تو متنگ کپک کہ قوم آتے ٹی جوان ءُ بندغ مرے، اونا ہَد واویل اٹی مف، اگہ ارے گڑا اوفتا پاش متنگ و پاش کننگ اٹی دیرنزوری نشان تننگ اٹی ءِ۔ سیاستدان، عالم، دانشور، ادیب، طالب علم، ادارہ غا تاہیت ءِ داسوب آن کپرہ کہ ادارہ غاتے بندغ آک چلیفرہ۔ و اوفتے ٹی (بڑز ہلوک آ پنک اوفتا بج آ تولوک آ بندغ آک) اوار ءُ۔ بس مچٹ اس سدھ خواہک کہ نن کتاب آتے خوانن، تینا دامون ایمون بندغ آتا سرسہی و بے سہی ناجاچ ءِ ہلین، اوٹی عمرانا وئی ءِ مون آتخن، ہراڑان گڈ قدرت نا مہروانی، بندغ نا خواری تون اوار، بخت وخواری تون یار مفتنگ نا سوب آتیا ٹک خلین، کورونا ننے اسہ وارخواہی اس دن ءُ ہم تسنے کہ نن تنیا تولن، ڈکھ و ویل آ تون اوار بندغ آتا رکھ، مستی بروک آ زندانا کمبوتی تے مرکننگ کن بند و کلف آ کسر تا ملنگ ءِ پک کین، زندانا سلوک آوام تے پدی ایتن۔

اللہ تعالیٰ نا زیبا غا پنک

الھمیمن جل جلالہٗ
پورو نگہبانی کروک آ

کل انا نگہبانی کروک آ، عالم دینک دا اسم مبارک نا ترجمہ و تشریح ٹی مسہ وڑ انا سِفت بیان کرینو۔

i. الھمیمن جل جلالہٗ ہمو ذات ءِ پارہ ہراٹی اِرا سِفت نا اواری مرے، اولیکو سِفت ہرگڑانا باروات پورو پورو علم مرے تے، ارٹمیکو سِفت ہرگڑا نا کل ءِ فائدہ غاتے دوئی کننگ نا پورو پورو قدرت مرے تے۔ پاش ءُ ہیت اسے کہ دا ہڑ دوسر آ سِفت آک بیرہ اللہ تعالیٰ نا ءُ تو ''الھمیمن جل جلالہٗ'' ہم بیرہ اللہ نا پن ءِ آ

ii. الھمیمن جل جلالہٗ ہمو ذات ہرا کل ءِ ڈکوک آ کاریم تون اوار اوار است آ تیٹ ڈکوک آ ہیت آ تیان ہم باخبر مرے۔ یعنی ہمو حاضر و باخبر آ ذات ہراڑان اسہ چنکو گڑا اس ہم پوشیدہ و اودیم مف۔

iii. مرقات نا مصنف ''الھمیمن جل جلالہٗ'' نا سِفت ءِ تینا کتاب اٹ داوڑ نوشتہ کرینے کہ ''کل مخلوق نا کاریم تا، اوفتا رزق انا، اوفتا عمرانا، اخلاق نا نگہبانی کروک آ ءِ ''الھمیمن جل جلالہٗ'' پارہ۔

از: ابن الحسن ابابکی

زندان نا ڈائری

اولیکودز گیری

.....ڈاکٹر سلیم کرد

ہموزدے سال 1973ء، اگست نا ٹوانا بیست تاریخ ئس۔ بلوچ اسٹوڈنٹس آرگنائزیشن و پشتون اسٹوڈنٹس فیڈریشن نا باسک آک سہب اتون دہ یانزدہ بجہ سے آ سائنس کالج کوئٹہ نا گیٹ انا مون آ مچ منگ نا بناءِ کریر۔ سائنس کالج ناہڑتوم آ گیٹ آ تا مون آ پولیس و فیڈرل سیکورٹی فورس نا بھلو نفری اس ڈنڈا، تو فک، و آ نسو گیس انا شیل آ تیان شُپ سلوک ئس۔ دا برانز اٹی نا سرکڑدہ غا تیٹی گلزار احمد بادینی، ہرا سائنس کالج کوئٹہ یونین نا نائب صدر ہم ئسکہ، کل آن مونی ئس۔ و محمد عمر مینگل ہرا ڈگری کالج کوئٹہ نا طالب علم اس ئس، پیدوار راہشونی کڑد ادا کننگ ئسر۔ ای ہموتم اسپیشل ہائی اسکول کوئٹہ ٹی دہمیکو جماعت اٹی خواناٹہ۔ نا اسکول یونٹ ہمودے تیٹی بھاز فعال و متحرک ءُکڑ داس ادا کریکہ۔ عبدالقیوم شاہوانی نا یونٹ سیکرٹری ئسکہ۔ اسکول نا ایلو متحرک انگا طالب علم آ تیٹی لعل محمد بنگلزئی، سعید احمد قمبرانی، ولی محمد لہڑی، رحمت اللہ جتک، ظہور احمد شاہوانی، کنا ایلم عبدالسلام و قاضی جلال الدین اسک اوار ئسر۔ ہمو دے تیٹی برانزی تحریک اٹی نا اسکول نا یونٹ کل آن مونی ئس۔ کالج آ تیٹی خوانوک بلوچ اسٹوڈنٹس آرگنائزیشن نا سرکڑدہ غاک زندان تیٹی ئسر، یا نراسر۔ تنظیم نا زموازی نن جونیئر آ تا کو پہ غا تیا بس۔ ہموزدے نن اسکول آن جلوس نا وڑ سائنس کالج آ بسن۔ نا اسکول سائنس کالج آن نیم کلومیٹر اسے نامُری آ ئس۔ ہراتم برانزی طالب علم آ تا اسہ بھلو کچ اس سائنس کالج نا مین گیٹ انا لان اٹ مچ مس، تو برانزی نعرہ غا تا چرکاومس۔ طالب علم آ تا مچی لان آن مین گیٹ انا کنڈ آ مون کرے، کالج گیٹ آن دا پار طالب علم آک برانز کننگ ئسر۔ و گیٹ آن ایپار پولیس و سیکورٹی فورس آ تا نفری سلوک ئس۔ نعرہ غا تا چرجوئی برجا ئس کہ فیڈرل سیکورٹی فورس و پولیس نا بھلا نفری پٹیل روڈ نا رہی انا سائنس کالج نا ارٹمیکو گیٹ آن کالج نا تہٹی پترینگا۔ کالج نا تہٹی پترینگ تون فیڈرل سیکورٹی فورس نا وَچہ کرے، و پولیس نا ڈنڈا بردار آ نفری ننے آ جلہو کرے۔ نن پدی چَک ہڑسان تو مین گیٹ آن پولیس نا پین بھلو نفری اس پترینگا۔ پولیس و ایف ایس ایف نا ڈرامائی وڑاٹ ننے پلوبڑ کننگ نا مچی ٹی ہلہلہ ئی اس تالان کرے، لٹ کاری مرسا ہنا، منہ آ نسو گیس انا شیل خسنگار، منہ طالب علم اس ہمو جا گہ غا ہلنگار، نا مچی ٹولی تیٹی بشخنگا سس۔ طالب علم آک دزگیری آن بچنگ کن دانگ اینگ نزارہ، دا انا گت آ جلہو ننے سنبر ینگ نا وار تو۔

داہڑدڑ نا وخت آ ای نرسا سائنس کالج نا ایڈمن بلاک نا پدا نا فٹ بال گراؤنڈ نا کنڈا نا دیوال اسکان سرمست۔ پولیس نا منہ سپاہی کنے ہلنگ کن کنا رند اٹ ئسرہ۔ ہراتم کہ ای دیوال آ لگنگ کن کوشت کریٹ تو پد آن پولیس آک نت تیٹ ہلسا شیف چکار، و ڈغار اٹ خلکر کنے۔ ہندا نسے ٹی پولیس نا منہ پین سپاہی ہم سرمسر۔ و کنے آلٹ کاری نا بناءِ کریر و کنے تین تون ہر فیر دریر، و گیٹ آن پیشن سلوک آ گا ڈی ٹی سوار کریر۔ گا ڈی ٹی منہ سنگت ہرا مہالو آن پولیس نا دوٹی تماسر، ساڑی ئسر۔ و منہ سنگت اسے لٹ تر سا او فتے گا ڈی ٹی سوار کنتگا کہ۔ دا طالب علم آک برانز کننگ ئسر۔ و گیٹ آن ایپار پولیس و سیکورٹی فورس آ تا نفری سلوک ئس۔ نعرہ غا تا چرجوئی برجا ئس کہ فیڈرل سیکورٹی فورس و پولیس نا بھلا نفری پٹیل روڈ نا رہی انا سائنس کالج نا ارٹمیکو گیٹ آن کالج نا تہٹی پترینگا۔ کالج نا تہٹی پترینگ تون فیڈرل سیکورٹی فورس نا وَچہ کرے، و پولیس نا ڈنڈا بردار آ نفری ننے آ جلہو کرے۔ نن پدی چَک ہڑسان تو مین گیٹ آن پولیس نا پین بھلو نفری اس پترینگا۔ پولیس و ایف ایس ایف نا ڈرامائی وڑاٹ ننے پلوبڑ کننگ نا مچی ٹی ہلہلہ ئی اس تالان کرے، لٹ کاری مرسا ہنا، منہ آ نسو گیس انا شیل خسنگار، منہ طالب علم اس ہمو جا گہ غا ہلنگار، نا مچی ٹولی تیٹی بشخنگا سس۔ طالب علم آک دزگیری آن بچنگ کن دانگ اینگ نزارہ، دا انا گت آ جلہو ننے سنبر ینگ نا وار تو۔

داہڑدڑ نا وخت آ ای نرسا سائنس کالج نا ایڈمن بلاک نا پدا نا فٹ بال گراؤنڈ نا کنڈا نا دیوال اسکان سرمست۔ پولیس نا منہ سپاہی کنے ہلنگ کن کنا رند اٹ ئسرہ۔ ہراتم کہ ای دیوال آ لگنگ کن کوشت کریٹ تو پد آن پولیس آک نت تیٹ ہلسا شیف چکار، و ڈغار اٹ خلکر کنے۔ ہندا نسے ٹی پولیس نا منہ پین سپاہی ہم سرمسر۔ و کنے آلٹ کاری نا بناءِ کریر و کنے تین تون ہر فیر دریر، و گیٹ آن پیشن سلوک آ گا ڈی ٹی سوار کریر۔ گا ڈی ٹی منہ سنگت ہرا مہالو آن پولیس نا دوٹی تماسر، ساڑی ئسر۔ و منہ سنگت اسے لٹ تر سا او فتے گا ڈی ٹی سوار کنتگا کہ۔ دا طالب علم آک برانز کننگ ئسر۔ و گیٹ آن ایپار پولیس و سیکورٹی فورس آ تا نفری سلوک ئس۔ نعرہ غا تا چرجوئی برجا ئس کہ فیڈرل سیکورٹی فورس و پولیس نا بھلا نفری پٹیل روڈ نا رہی انا سائنس کالج نا ارٹمیکو گیٹ آن کالج نا تہٹی پترینگا۔ کالج نا تہٹی پترینگ تون فیڈرل سیکورٹی فورس نا وَچہ کرے، و پولیس نا ڈنڈا بردار آ نفری ننے آ جلہو کرے۔ نن پدی چَک ہڑسان تو مین گیٹ آن پولیس نا پین بھلو نفری اس پترینگا۔ پولیس و ایف ایس ایف نا ڈرامائی وڑاٹ ننے پلوبڑ کننگ نا مچی ٹی ہلہلہ ئی اس تالان کرے، لٹ کاری مرسا ہنا، منہ آ نسو گیس انا شیل خسنگار، منہ طالب علم اس ہمو جا گہ غا ہلنگار، نا مچی ٹولی تیٹی بشخنگا سس۔ طالب علم آک دزگیری آن بچنگ کن دانگ اینگ نزارہ، دا انا گت آ جلہو ننے سنبر ینگ نا وار تو۔

داہڑدڑ نا وخت آ ای نرسا سائنس کالج نا ایڈمن بلاک نا پدا نا فٹ بال گراؤنڈ نا کنڈا نا دیوال اسکان سرمست۔ پولیس نا منہ سپاہی کنے ہلنگ کن کنا رند اٹ ئسرہ۔ ہراتم کہ ای دیوال آ لگنگ کن کوشت کریٹ تو پد آن پولیس آک نت تیٹ ہلسا شیف چکار، و ڈغار اٹ خلکر کنے۔ ہندا نسے ٹی پولیس نا منہ پین سپاہی ہم سرمسر۔ و کنے آلٹ کاری نا بناءِ کریر و کنے تین تون ہر فیر دریر، و گیٹ آن پیشن سلوک آ گا ڈی ٹی سوار کریر۔ گا ڈی ٹی منہ سنگت ہرا مہالو آن پولیس نا دوٹی تماسر، ساڑی ئسر۔ و منہ سنگت اسے لٹ تر سا او فتے گا ڈی ٹی سوار کنتگا کہ۔ دا

ورنا گل

مادیت نا مارکسی آ فلسفہ۔۔۔

.....کامریڈ علی ظفر

خیال پرست آ تا خُوک آ دنیائی اسہ آ فاقی و اُلوہی روح یا عقل کل کاریم کیرہ۔ دا فتا سوب آن دنیا و جود اٹی بس و ہمو فطرت برجاءِ۔

داڑان چَپ مارکس انا خُوک آ دنیا حقیقت اٹی مادی ءِ۔ دنیائی مروک آ چندی شکست و واقعہ غاک متحرک مادہ نا جتا اِنگا حالیت آ ک ءُ۔ شکست و واقعہ غاک اسہ ایلو آ اثر شاغرہ۔ اَسہ ایلو تون او ارءُ۔ ہندا او فتا ردوم نا جدلی اصول آ ک ءُ۔ دنیا نا ردوم مادہ نا حرکت آ تا کانو دنا ڈول مریک۔ دا ردوم کن پیچ ءُ آ فاقی ہروہ یا دیوتا سے نا منگ نا گرج اَف۔ مُتَکُن انگا یونان نا فلسفی ہرکلیتس ہم مادیت نا فلسفہ ءِ او نا او لیکودروشم اٹی مون آ ایسنے۔ او نا پانگ نا رداٹ دنیا سَٹی ءُ اَسہ گڑا سے، او ٹی کل او ارءُ۔ دادے کس جوڑ کتنے، دا اسہ زندہ ءُ چڑینک اسے، و در سرا سے آن ارے۔ دا مدام برجا سلک، مفک۔ بھلا بندغ یا کس انا اخلاقی نظام نا مون آ ہنگ مادی چا گڑد نا پد مریک۔ ہندن جوان انگا انقلابی آ سیاست دا مادی آ چا گڑ داٹی ردوم نا کانو دءِ دریافت کننگ و دا کانو دنا ڈول عمل کننگ آن سر سہب ہشنگسا کا ہک، و پدی جوڑ مرسا کا ہک۔

مادی فلسفہ نا دا اصول بیرہ فطرت نا ردوم نا اَف بلکن انسانی راج انا ردوم نا سرپد منگ اٹی نا کمک ءِ کیک۔

دا فلسفہ نا کُمک اٹ تاریخی ردوم نا بابت اسہ ٹِک اسے آ سجفنگ کینہ ہرانا رداٹ تاریخی واقعہ غاک بھلا بھلا تاریخی آ بدلیک راج انا ردوم نا اصول کانو دنا ڈول مریرہ۔ دا فلسفہ مزور کار تا انقلابی آ پارٹی ءِ پہہ کننگ اٹ کمک کرے کہ راج اٹی انقلاب یا بدلی بھلو بندغ عظیم ءُشخصیت اسے نا، یا بھلو فکر و کس اَنا فکری اخلاقی نظام ءِ انسانی راج آ شاغنگ نا کوشت منگ کیک۔ دن کہ بھاز آ بندغ آ ک پارہ سرمایہ دار آ ک تینا جوفہ و خود بنی ءِ بس کیر تو او فتیٹی اخلاق نا بڑی ودی مریک، و او فک انسان نا دڑد ءِ تینا است اٹ ودی کیر تو مزور کار و سرمایہ دار تا جھیڑہ گُٹک۔ مزور کار تا انقلابی آ جماعت سرمایہ داری نظام نا ردوم و اونا کانو دو اونا مادی بنداو آ تا علم ءِ ہیل کنِگ آن گڈ دا نتیجہ غا سر مسنو کہ سرمایہ داری نا نظام نا بنداو آ ک مزور کار نا کاریم نا طاقت آن چلینگرہ، ہندن سرمایہ دار کن اخلاق نا اصول تا ہیل تنتگ ہندن ءِ دن کہ خاخر آن دا اومیت ءِ تخنگے کہ او ہشپ۔ ہندن مزور کار جماعت سرمایہ داری ءِ راہ راست آن غلط پہہ مریک۔ و سرمایہ داری نا نظام ءِ ماس آن پٹفنگے حقی و عملی سیاست پا ہک۔

☆☆☆☆☆

ہنگ نا وخت آ پلوبڑ کننگا سس، و دزگیر کننگا سس۔ و او دے او نا تینائی تون او ار صدر تھانہ ٹی ایسر نن تون او ار بند کریر۔ آغا عبدالظاہر احمد زئی تھانہ نا اسہ سنتری اس نن کن چا ہٹنگا، نا و آغا عبدالظاہر نا حوالات جتائس۔ نا حوالات نا نیام اٹ اسہ دیوال اس ئسکہ۔ حوالات نا جنگلہ غا تیان ہم نن تین پہ تین ہیت کرسا کرینہ۔ دے کی ہلنگ آن مست نا اِلہ سینیٹر میر عبدالواحد کرد آ غا تون ملنگ کن تھانہ غا بس، او دے کنا دزگیری نا سما اَلوکہ۔ آغا او نا چکار ءِ کنا کنڈ آ کرے، او نا حوالات نا جنگلہ نا کنڈ آ بس، نن تون سلام دعا کرے۔ ننے جیرت و است بڑی اٹ زندان اٹ دے تے گدریفنگ نا پارے، و جیب آن منہ روپئی کشا کنے آ مریفے۔

پگہ غا پولیس نا اسہ وین اس بس، آغا عبدالظاہر احمد زئی ءِ حوالات آن کشا و جیل جوڈیشل کنتگا۔ نن منہ دے پین حوالات اٹ بند مسن۔ اسہ دے بندی تا بھلا گا ڈی بس، ننے حوالات آن کشار گا ڈی ٹی سوار کریر۔ گا ڈی ٹی مہالو آن منہ دزگیر سنگت ساڑی ئسر۔ ہرا فتیٹی بی ایس او نا ولی محمد لہڑی، محمد حسین سرپرہ، شاہ محمد نوشکے والا، و بلوچ طالب علم آ تیان بیدس محمد کریم اچکزئی و یونس کاسی اسک ہم سوار ئسر۔ حبیب جالب ءِ تھانہ غان یلہ کنتگا سس۔ نا گا ڈی ٹی تو لنگ تون پولیس گا ڈی ژونگ ژونگ کرسا اسٹارٹ مس، و ڈسٹرکٹ جیل کوئٹہ نا کنڈ آ مون کرے۔ اسہ اِرا وَل اس کننگ آن پدزرہ سے آن پد گا ڈی ڈسٹرکٹ جیل کوئٹہ نا بھلا درگہ نا اسُل مون آ سلیس۔ نا مون آ جیل انا بھلا دیوال آ ک بڑز مون آہنی آ پھاٹک تون گون جک سلوک ئسر۔ نا گا ڈی آن ڈرنگ تون جیل انا پھاٹک ملنگا، و ننے دا پھاٹک آ تا تہٹی مون نا بشخ اٹ تو لفنگا۔ داڑے نا کاغذ آ تا جانچ ءِ کننگا، ولدا نا تلاشی ءِ ہلنگا، دا کاریم آن پد ننے جیلر نا مون آ پیش کنتگا۔ جیلر تینا خن تے ننے ٹی خلک، نا سرسری جاچ اس ہلک، ولدا سپاہی تے پارے دا فتے ''چکر'' آ دبو۔

(برجاءِ)

جاچ 1

رحیم نازنا افسانہ غاتا مجموعہ ''دترناخڑینک'' نا تنقیدی جاچ

رحیم نازنا 21 افسانہ غاتا مجموعہ ''دترنا خڑینک'' 136 پنہ غا تالان اولیکو وار 2007ء اٹی براہوئی اکیڈمی نا پارہ غان شینک کنگانے۔ ولدا 2014ء اٹی دوارہ شینک مسُّنے۔ امرکہ کتاب ناپن دترناخڑینک ءِ، ہمون داٹی ساڑی افسانہ غاک ہم بیرہ خڑینک ءُ۔ یعنی اول آن آخر اِسکان غم، جنگ، جھیڑہ، ڈینڈ، پھڈا، غم، تباہی بربادی، خلنگ، کہنگ، کسفنگ، ہیت بھاز کاٹم تے اسٹ اول آن آخر اِسکان Negative، ہچ ءُ جاگہ اس Positive اف۔ دا ہیت آن انکار اف کہ ننا راج اٹی دانیگیٹو پوائنٹ آک ارر، ولے سوال دا ودی مریک کہ انت نن داگندہی تے بیرہ گندہی اٹ ختم کنگ کرون؟

دُن تو نن اسہ قوم اسے اُن، قوم لکھ آ بندغ آتیا ساڑی مریک، ولے دا ہیت آن ہم انکار منگ کپک کہ قوم اٹی ادیب آک بھاز کم ءُ، ونا قوم اٹی تعلیم نا ریشو مچٹ منگ نا سوب آن ادیب آک تو ہنداخس مچٹ ءُ کہ پن اٹ حساب و درست مریرہ۔ گڑا دُن اِنگا وخت آ گڑتی دا ہیت انا مریک کہ اگر ہندا کم گونشت اٹی ساڑی ادیب آک ہم گندءِ گند اٹ سلنگ نا کوشت کیر، گندءِ گنداٹ سلنگ نا رُمائشت کیر، گندہ نا بیرہ پیدواری (نشاندہی) ءِ کیر، یا گندءِ وار وار آ نشان تننگ نا کوشت کیر، ولے سدھا اِنگا کسر ءِ نشان تننگ نا کوشت کپس تو گڑا نم تینٹ پابو کہ دا گندہی ننا راج آن امر ختم مرو؟ ''دترنا خڑینک'' اٹی ہم بیرہ گندہی تے نشان تننگانے، جوانی تا بابت ہیت کنگتنے یا سدھا اِنگا کسر ءِ نشان تننگ نا کوشت کنگتنے۔

''دترناخڑینک'' نا اسلوب بیرہ بیانیہ انداز اٹی ءِ، ہراٹی کہ کڑدار سازی، منظر کشی و ایلو افسانوی خواست آتے بے چکار کنگانے۔

.....شاہین بارانزئی

حالانکہ نوشتہ تو ہر بندغ کنگ کیک ولے افسانہ نوشتہ بیرہ ہمو بندغ کیک، ہرا ادیب اسے، تخلیق کار اسے، افسانہ نگار اسے۔ داسہ اگہ افسانہ نگار ادیب، تخلیق کار ہندن نوشتہ کے امر کہ اسہ منشی اس کھاتہ غاتے نوشتہ کیک، اسہ پولیس نامحرر اس ایف آئی آر اس نوشتہ کیک یا اسہ اخباری رپورٹر اس خبر اس رپورٹ کر سا نوشتہ کیک، گڑا تو ادب نا ہچ ءُ فائدہ اس متو۔ اسہ ادیب یا افسانہ نگار اسے کن المی ءِ کہ تینا لوز آتے، جملہ غاتے ہندن زیبائی اٹ ترتیب تر سا نوشتہ کے تا کہ اینو آن دہ سال، بیست سال یا پنجا سال پد ہم خوانگ مرے یا راج انا گرج اس مرے۔

رحیم نازنا افسانہ غاتے ٹی بھاز جاگہ غا ہندن ءُ ہم بجازی یا متل آتے جوان وڑا سے اٹ استعمال کنگانے ہرا کہ قابلِ تقلید ءُ، دُن کہ:

1۔(i) ''داڑان مست کہ اوپن ہیت کریکہ ای ہیت ءِ اونا با آن پُلاٹ''۔(پ،28)

(ii) ''سپرنٹنڈنٹ ہیت ءِ اونا با آن پلا'' (پ،34)۔(iii) ''شاہ بی بی ہیت ءِ کنا با آن پلا''(پ،36)۔

☆''ہیت ءِ با آن پلاٹ یا پلنگ'' ہندن ءُ لوز اسے کہ ہر جاگہ یا ہر بندغ دادے کاریم اٹ اتپک ولے بھاز زیبا ءُ بجازی اسے۔

2۔''خیر نما ہیت آنبار صاحب قسمت نا لکھوک آءِ دے بدل کیک''(پ35)

☆''نما ہیت آن بار'' ہم اسہ ٹرم اسے کہ فاضل افسانہ نگار زیبائی اٹ کاریم اٹ ایسنے تے۔

3۔''ای باءِ پُر کریٹ کہ بہانہ اس کیو'' (پ،36)

☆''باءِ پر کنگ'' ہم بجازی اسے ہرا زیبائی اٹ استعمال مسُّنے۔

4۔''ای پاریٹ ڈغار کپ مرے ای کھڈ مریو''(پ،37)۔

☆''دائرم کہ ''ڈغار کپ منگ وکھڈ منگ'' ہم بجازی اسے، ہرا دے بھاز زیبائی اٹ کاریم اٹی اتنگانے۔

5۔(i) ''بادشاہ نا دوست عزیز آ تا نک ڈغار آ لگپسہ''(پ،41)۔(ii) ''خوشی آن اونا نک ڈغار آ لگتو سہ''(پ،76)۔

☆''نت تا ڈغار آ لگپنگ'' ہم بجازی اسے کہ زیبائی اٹ کاریم اٹی اتنگانے۔

6۔''کس پائے اونا نت تا کیرغ آن ڈغار پیش تما''(پ،46)۔

☆''نت تا کیرغ آن ڈغار پیش تمنگ'' ہم ہندن ءُ بجازی اسے کہ خوانگ اٹی بندغ ءِ چس ایتنک۔

7۔''اونا غصہ ءِ منہ دے گدرینگا تو کنے آ ڈغار تین مس''(پ،61)۔

☆''ڈغار تین منگ'' ہم اسہ بجازی اسے کہ فاضل افسانہ نگار تینا فنکاری اٹ دادے بھاز زیبا کاریم اٹ ایسنے۔

8۔''ہمے نن تُخ کنا خن تیان بال کرے'' (پ،62)۔

☆''تخ انا خن تیان بال کنگ'' ہم بجازی اسے۔

9۔''نن ہندن ءُ فیصلہ اس کین کہ نئے سیخ ہشنگے نئے کباب''(پ،75)۔

☆''نئے سیخ ہشنگے نئے کباب'' اسہ متل اسے ہرا کہ زیبائی اٹ کاریم اٹ اتنگانے۔

ہراڑے بجازی، ٹرم یا متل آتے جوان ءُ وڑ اسے ٹی نوشتہ کنگانے ہموڑے مچٹ بھاز ردینک ہم ارے، دُن کہ:

1۔''کنا اُست اٹی ہم سروک ءُ اُست اس ارے''(پ،25)۔

☆داڑے دا نوشتہ کنگا کہ ''کنا سینہ ٹی ہم سروک ءُ اُست اس ارے'' تو جوان مسکہ۔ انتئے کہ است سینہ ٹی مریک۔ است انا تھٹی پین اُست مفک۔

(برجاءِ)

خلقی کِسہ 1

مسہ کسہ.....کور، بادشاہ، پیش گوفوک

اسہ ئس بادشاہ اس۔ بادشاہ خداءِ خدا نا رسول ءِ۔ بادشاہ اسہ دے تینا وزیر ءِ، وکیل ءِ، قاضی ءِ، منشی ءِ، گڑ اس پین دوست سنگت ہرفے، پارے کا نبو اینو اوار بازار نا چکر ءِ خلین، مخلوق ءِ ہرن۔ گڑا راہی مسر کہ حالیت آتے ہرن۔ بسر بسر کسر آ خنار اسہ بندغ اسے ہلی آ سوار ءِ، ہلی ہم ہندن تیز گام کیک نک تے وخت اس ڈغار آ لگرہ وخت اس ڈغار آن کشنگرہ۔ دا بندغ خلیک ہلی ءِ چا بک اس۔ بادشاہ تینا وزیر ءِ پارے ''دادیر اسے؟'' وزیر پارے ''بادشاہ سلامت دا فلانی نا مار ءِ، فلانی پن ءِ تے۔'' بادشاہ پارے ''دادے امر خنن۔'' وزیر پارے ''دانا بازار اٹی پڑچون نا دکان اسے۔'' بادشاہ پارے ''لکھبو پین ءِ تے ہنو پابو تے شام آ بادشاہ تون نا ارغ مہمانی ءِ۔ شام آ بریس۔'' ہنار مچے پین مونی۔ بادشاہ خنا است اسے بنگلہ تفک۔ بادشاہ تو ار کرے تینا وزیر وکیل ایلو بندغ آتے، پارر ''دا بابا مہالو پیش گوفیکہ۔ پڑچ جوڑ کریکہ۔ دا داسہ بنگلو تفک۔'' پارے ''لکھبو پن ءِ تے۔'' لکھار پن ءِ تے۔ ہنار پارر یتے ''بادشاہ سلامت نے کن اینو شام انا مہمانی کرینے۔''

دادے الار مچے مونی ہنار بازار اٹی سر مسر، اسہ بندغ اسے پنڈک، خیرات خواہک۔ خن تیان کور ءِ، ہر کس او دے اسہ دینار اس اینک۔ دا بابا تینے اسہ پنجہ اس خلفیکہ، بس بادشاہ تس تے پنجا دینار۔ دا بابا ہلک پیسہ غاتے، بادشاہ نا ایلو دو اٹ ہلک تورے، بادشاہ ءِ پارے ''کنا کاٹم اٹی اسہ پنجہ اس خلش۔'' دا پارے ''امرای نے اسہ پنجہ اس خلیو۔ دانا ثواب کا ہک۔'' بابا پارے ''ثواب تے کا ہک کا ہے، کنے اسہ پنجہ اس خلش۔'' بادشاہ مدان آ دو ءِ تینا کاٹم اٹی ٹوکیفے۔'' بابا پارے ''زور آن خلش کنے۔'' بادشاہ مچے زور آن خلک تے بونڈ ار اس۔ بادشاہ پارے ''دانا ثواب ہنا۔'' بادشاہ تینا منشی ءِ پارے ''دانا ہم پن ءِ لکھبو۔ خلبو تے سلہ اینو شام انا مہمانی نا۔'' وکیل وزیر پارر یتے، پارے ''سہی ءِ جوابہ خن تیٹ بریو ہ۔''

بادشاہ ہنا بازار نا چکر ءِ خلک۔ میلٹ خراس ہلکر۔ قضا دیگر تون مخلوق ءِ مچ آ پارے اینو کنا مسہ مہمان بریرہ۔ ہمو مہمانی ٹی نمے کل ءِ سلہ ءِ بریرے۔ کل ءِ رہیئت ءِ سا تما۔ دا پارر ''کس ءِ کسہ خف تو روئی ءِ بریے دا تینا جوانی نا کسہ ہلک، شیر وقاب اس، ای است اٹی پاریٹ نے آ انت بلہ تمانے، ای غریب اسے اٹ۔ قسمتی سُو اس ہلکنٹ دا کاٹم آن کنا دستار ءِ ہرفے ہراٹ نیمہ آسمان اسکان ہنا۔ وقاب

.....عنایت ساغر

شیف بتو۔ کنا دستار ءِ درے۔ اُراٹی بسٹ مونجا مسٹ زیفہ ءِ است انا مونجائی تون کل حوال ءِ تسٹ

ایلو دے ولدا ہنا ٹ پیش گوفنگ ءِ ہرفیٹ۔ ہندا مارکوک ولدا بسر ہمو تا کنے سد روپئی تسوسس۔ ہمو پارے ''ایت ماما حوال ءِ تینا دا سد ءِ امر کریس۔'' ای پاریٹ ''مش مس۔ دن دن۔'' کسہ ءِ کریٹ۔۔ ایلو تا تو ار کرے۔ ''اللہ تس دا کڑکوک آ روپئی آن ایتو۔ اگہ تو ہچڑا تفرو۔'' تینا کڑکوک آ روپئی ءِ کرے جیب اٹی۔ ولدا نا کنے سد روپئی تس۔ اینو ای دکان ءِ زوزو بند کریٹ، ہچ ءُ سودا مودا اس ہلٹوٹ۔ کنے درو نا سد بتر ہشا سس۔ ای دا سد روپئی ءِ اینو گانڈ واٹی خلکٹ۔ کسراٹ دو خلسا کریٹہ۔ بسٹ اراٹی ڈکوتے، ہراڑے ہراڑے؟ ہرا کنڈ آ پگ انا ارا لوت ئسر ہمو پگ آتے ٹی ڈکاٹ پیسہ غاتے۔ پنج روپئی ہرفیٹ سودا مودا ایلو ہ۔ ایلو پیسہ غاتے مچ کریٹ ہندا پگ آتے ٹی خلکٹ، جند کنا بازار آ ہناٹ۔ داڑے ٹھیکدار بسوسس، کنا پگ آتے ہلکوسس۔ روپئی آ۔ آلم نا پگ آتے ہشت آنہ غا ہلکوسس۔ ای بازار آن رسیفیٹ۔ زیفہ ءِ است وار تنو پارے ''ہلٹ دا پیسہ غاتے۔'' ای ہراٹ داخہ پیسہ ای نرینہ سے اُٹ کمائی کپرہ۔ نی نیاڑی داخہ پیسہ ہرا کان ایسس۔ ایس حوال ءِ تس ہیت باٹی تے سلتو۔ پارے ای پگ آتے تسنٹ۔ ای کاٹم اٹی تے ارا چوٹ خلکٹ۔ ''مون نا مون مرے او پگ آتے ٹی ای نود و پنج روپئی کریسٹ۔ پگ آک ہنار، نود و پنج روپئی ہنار۔''

(برجاءِ)

تلار
talarpsh@gmail.com
پبلشر عبدالحفیظ قلات پرنٹرز بیل روڈ کوئٹہ خان شینک کرسا 302 فیز 1 یونیورسل کمپلیکس
جناح روڈ کوئٹہ خان تالان کرے
24-18 جولائی 2020ء

تنقید ادب نا المی آبشخ

براہوئی ادب نا بارواٹ داہیت وار وار آ پاننگ کہ اوٹی تنقید نا وس وسگ اف۔ داہیت تینا جاگہ غا راست ہم ارے، ولے اینو نا بدل مروک آ حالیت آ ک داٹی بھاز آ بدلی تے انتگ نا سوب مسنو۔ نن خنہ کہ اینو نوشت آ تیا ہیت کنگ نا بنا مسنے، دانا آب اخس ءِ، داڑا ہیت کنگ نا بھاز گنجائشت ارے، ولے بھلو کچ اسے ٹی چست مروک آ سوج آ ک دادرک ءِ ایترہ کہ اینو نا بدل مروک آ حالیت آ ک 'تنقید ءِ سکپتنگ نا ہیت آ تے فسانہ جوڑ کرینو۔ اینو نا ورنا تینا ایب کیب ءِ ہُرسا حالیت آ تے پہہ مُسنے۔ ہراڑے کہ سیاسی و راجی حوالہ غا بدلیک مون آ بسنو' و ادب نا پڑ آ ہم بدلیک محسوس کنگ انگ ءُ۔ اینو نا ورنا سَٹی آ سِفت وواہ واہ غان پیش تمسا بیرہ حقی آ دروشم آ تے امنا کنگ نا کنڈ آ روان خنتگ۔ اینو ورنا نوشتوک آن دا اومیت تخنگ مریک کہ او بروک آ وخت اٹ تینا زبان وادب ءِ شون تننگ اٹ سرسہب مرو۔ بدلی نا کساس دا گڑا غان خلنگ مریک کہ اینو لائخی تے لائخی و نابودی تے سَاف و پاش لوز آ تیٹ نابودی پاننگ انگ ءِ۔ ورناک تینا نوشت آ تے قلم نا سُنٹ آ اَ تساحق ءِ پاش کنگ اٹ لگوک ءُ۔ وخت اس کہ نوشت آ تیا سنگتی، ءُڑکی ءِ مون آ تخسا سِفتی گپ وتران مسکہ، وبدرتلنگوک آ تے ہَرو بروشیف خلنگا کہ، دارو یہ مچٹ ءُ کچ اسیٹ داسہ ہم ساڑی مرو، ولے او باپست خلنگ اٹی ءِ۔ وخت اس کہ تینا ئی گری تیان ایڑتر نوشت آ تیا اوفتا نوشتوک نا تعلقداری ءِ اسہ گُنڈ تخسا ہیت منگ ءِ۔ براہوئی ادب نا پڑ آ ردوم نا کنڈ آ روان تنقیدی عمل آن دا پاش خنتگ انگ ءِ کہ داسہ زبان وادب نا رداٹ اگہ کہ بے آب آ نوشت آ ک چٹپرور' ولے کم ضرور مرور۔ انتئے کہ داسہ داہیت پاش مسنے کہ تنقید کس ءِ شیف خلنگ یا سِفت کنگ نا عمل اس اف، بلکن دا راستکی تے پاش کنگ کن مریک، و دا مواد و مڈی سے ناحقی آ دروشم ءِ مونی انتگ کن مریک۔ اسہ وخت اس کُس کہ تنقید ءِ بیرہ سِفت کن کاریم اٹ انتگا کہ، وولدا اسہ دوراس ہندن ءُ ہم بس کہ تنقید نا معنہ بیرہ شیف خلنگ کُس، ولے داسہ داہڑتو م آ رویہ غاک دم تننگ نا ءُڑک آ ٹو۔ واسہ حقی ءُ تنقیدی رویہ اس مونی ہنگ اٹی ءِ۔ اسہ راستکی اس داہم ارے کہ اسہ بندغ اس' یا کہ نوشت اس ہیجر ''پرفیکٹ'' منتگ کپک تو گڑا داہیت پاش مس کہ ہر نوشت' و نوشت کار آ ہیت کنگ نا گنجائشت ارے۔ ولے تانکہ ذاتیات آ تیان پیشن مرسا ہیت کنتگتے، ادب ءِ پلوپڑ کروک آ ویل آ ک ایسر منتگ کپسہ۔ گڑا گرج دا گڑانا ءِ کہ ہراوڑ کہ ورناک اینو تینا تخلیقی و تنقیدی لائخی تے مون آ تسا اریر، دافتے مونی ہم ہندن برجا تخر تا کہ زبان و ادب کن شونداری نا اسہ کسر اس ملنگے۔

.....سید عبید السلام زینی
.....مَٹ: برکت زیب سمالانی

اسلامی صحافت

52

داکتاب صحافت نا بنا، اونا ردوم و مسلمان تا دنیاٹی صحافت ناوَڑ وڈول آ تا بارواٹ اسہ بنائی ءُ کتاب اسے، متنگ کیک اینو پگہ نا صحافتی دروشم اٹ کہی بدلیک بسنو، ولے تاریخ نا پنہ غاک صحافت نا بنا ءِ امر ہُرانو داہم اسہ اہم ءُ بشخ اس پاننگ۔ دامٹ و بدل اٹی ای ہندا تاریخ ءِ ورنا چین انا مون آ انتگ نا گیگ کرینٹ۔ و دارداٹ ہراڑے کہ قرآنی آیت اسے نا ترجمہ بسنے، تو اودے ای اردو آن ترجمہ کنتٹ، بلکن او ترجمہ ءِ ای مولانا عبدالکریم لہڑی صاحب نا قرآن پاک نا براہوئی ترجمہ غان ہلکنٹ۔

برکت زیب سمالانی

ہژدہمیکو بشخ

(v)

''اسہ وار اس اسہ صحابی اس عرض کرے کہ اے خدانا پیغمبر، کنا گڑ اس تینائی ارے، ہرافتون ای تو جوانی کیوہ، ولے اوفک گندہی کیرہ۔ ای نیکی کیوہ، او بدی کیرہ۔ ای صبر و جیرت نشان ایتوہ، او جہالت کیرہ۔ حضورؐ فرمائفے: اگہ ہندن ءِ دن کہ نی پاسہ، تو نی اوفتا باءِ بندکنگ اُس۔ یعنی نیکی نا باخو کرسا اوفتا باءِ بندکنگ اُس۔ و ہراتم اسکان نی دا وڑ کرسا کرلیس، خدانا کمک نے تون اوار مریک۔'' (صحیح مسلم)

''نم پارے اگہ بندغ آ ک نن تون جوانی کیر، تو نن ہم کینہ۔ واو بیداد کیر تو نن ہم بیدادکینہ۔ داجوان اف۔ بلکن تینے آسرات و است جم کبو۔ بندغ آ ک نم تون جوانی کیر تو جوانی کبوا گہ گندہی کیر ہم تو ظلم کپبو۔'' (جامع ترمذی)

حضورؐ نا اسہ پین ارشاد اسے:

''اللہ تعالیٰ ہر گڑا غا تو روءِ فرض کرینے، اگہ کس ءِ (شرعی حکم انا سوب آن) کسفوئی ہم مرے تو دا کاریم ءِ جوانی اٹ کبو۔ ساہدار اس تڑوئی تے ہم تو جوانی اٹ دا کاریم ءِ کبو۔ کاٹار ءِ جوان تیز کبو کہ تڑنگوک آ خوار مف۔'' (صحیح مسلم)

حضورؐ فرمائفے:

''بدگمانی آن تو ربو تینے۔ انتئے کہ بے شک بدگمانی کل آن بھلو دروغ اس ارے۔ پیشخار پبو، عیب آ تے پٹپبو، تین پہ تین کست و کاڑ کپبو، ریس کپبو، بغز مفبو، وا ے اللہ نا بندہ غاک، تین پہ تین ایلم مبو۔ دن کہ نے اللہ تعالیٰ پرمان کرینے۔ مسلمان مسلمان نا ایلم ارے۔ او اوڑا ظلم کپک۔ اودے پلپک۔ نئے اودے شیف خلیک۔ نئے مسلمان ایلو مسلمان ءِ تینے آن کم تنگ۔ ہر مسلمان آ ایلو مسلمان نا مال، دتر، شرف وعزت وام ارے۔ بے شک اللہ تعالیٰ نما بدن و دروشم تا کنڈ آ ہُر پک، بلکن او نما است وعمل آ ہُرک، تقویٰ داڑے ارے او (دا ہیت ءِ پارسا حضورؐ) تینا سینہ نا کنڈ آ اشارہ فرمائفیکہ۔'' (بخاری، کتاب الادب)

حضرت نافعؒ روایت کیک کہ حضرت ابن عمرؓ فرمائفے کہ آنحضرتؐ منبر آ لگا، تیز تو ار اٹ ہیت کرسا پارے:

''اے ہمو جماعت ہرا بیرہ باٹی مسلمان مسنے۔ واوفتا است اسکان ایمان سر متنے۔ مسلمان تا نزوری تے پاش کپبو۔ و نئے اوفتا بابت شکی گری نا ہیت آ تے کبو۔ و نئے اوفتا ڈکوک آ ہیت آ تا پد ءِ پاش کبو۔ ہرافتا پاش کنگ خراب تلنگک۔ انتئے کہ ہرکس اس تینا مسلمان ایلم نا ہندن انگا ڈکوک انگا ہیت انا رند اٹ تمک، و اودے پٹسا کشنگ نا کوشست کیک، تو اللہ تعالیٰ او نا عیب انا رنداٹ تمک۔ واللہ ہرکس نا عیب آ تا رنداٹ تمک، تو اونا پڑدہ ءِ پاش کرسا اودے ذلیل ورسوا کیک۔ اسُل کہ او تینا ستماڑاٹ ساڑی مرے۔''

حضرت نافعؒ داکان مونی پارے کہ اسہ دے حضرت ابن عمرؓ کعبہ نا کنڈ آ ہُرا، و فرمائفے سبحان اللہ، نی اخس قدر وعظمت والا سے اُس، و نا شرف و حرمت اخس زیات ءِ، ولے مومن نا شرف و حرمت اللہ تعالیٰ نا ءُڑک آ نے آن ہم زیات ارے۔'' (ترمذی)

مومن نا حرمت کعبہ غان ہم زیات ارے۔ نا صحافت اٹی ہم اونا بھاز خیال تخنگک۔ تھانہ غا تیٹی پولیس نا درج کروک آ دروغ راستی رپورٹ آ تا بنداوآ ہر وڑ انا خبر آ تے شینک کنتگک۔ حالانکہ نا صحافیک داہیت ءِ جوان چارہ کہ پولیس والا ک تینا کارگزاری ءِ نشان تننگ کن و وخت اس خارجی زہم نارداٹ دار پورٹ آ تیٹی ظالم ءِ مظلوم و مظلوم ءِ ظالم نشان تننگ نا آ ہیل ارے۔ ولے ولدا ہم اونا تروک آ سرجم آ تے تینا منصبی زمواری نا درک و آخرت نا جوابدہی آن بے خیال کنگ پک انگا خبر نا وڑ اٹ شینک کنگ اٹی ہچ ءُ خرابی اس تکپسہ۔ حالانکہ دن ہم متنگ کیک کہ پولیس نا ہلوک آ بندغ اسُل بے گناہ مرے۔ ہرا کو دک آ مسٹر ءِ یلئی و گندہی نا پن آ تو ننگانے، او پاکدامن مرے، واونا برخلاف سَٹی ءُ دو بہ اس کس اس بدنیتی آن کے، شرعاً کس ءِ زنا و بدکاری نا دو بہ دار کنگ کن الی ءِ کہ چار بندغ او نا ڈوہ انا ہندن شاہد مریر، اگہ دو بہ خلوک آ شاہد پیش ہم کنگ کپ۔ تو او ڈوہدار مریک۔ اودے دروغ نا دو بہ ٹی 80 کوڑہ خلنگے۔ ولے مگہ نا تھانہ غا تیٹی دا ہیت آ چکار کنتگک؟ بدکاری نا دو بہ خلوک آ ڑان چار شاہدی ہنگ انگک؟

(برجاءِ)

حضرت نوحؑ آن حضرت ابراہیمؑ اسکان

2 حاجی شاہ بیگ شیدا

ہر فے او ہم وا تفر ءِ مون کرے بت خانہ غا
او بُت آ تے کُل ءِ پر غا بس تینا جاگہ غا
خواہفے نمرود اودے تِس دَھڑکو بے شمار
اِلّے نی ہیت آ تے ہنداچُپ مرک نی بے تو ار
نی کنے مَنّہ بُت آ تے رب مَنّہ چاسہ جوان
دود و رسم آ ک دا تفوک ءُ نن تونّ باوہ پیرہ غان
پارے ابرآہیم اسٹ ءِ ذات باری رب نا
او سلامتی تروک آ او کروک ءِ ہم فنا
نی غلط اُس نا غلط ءِ فکر و سوچ و ہم خیال
رب ءِ اتپہ خار اٹی نی او نا بڑزا ءِ جلال
ٹیٹک اس خلک پارے نمرود نے تو ہندن ای کروٹ
تپرہ بس نا خدا ءِ، خاخر اٹ بس نے ہُشوٹ
ایس ڈوہا پاٹ پارہ بے حساب او شش تُو اٹ
ابراہیمؑ ءِ نن ہُشونک ولدا ہندا خاخر اٹ
لگّا خاخر او دَم آ تو کس ءِ اِلیتو رہ اٹ
شیطان اوڑے بس رسینگا بٹبو اودے دا وڑ اٹ
مُرّ آ ابراہیمؑ کہ داسہ نم جلونٹ اس جوڑ کبو
اودے تخبو داٹی ولدا نم جلونٹ اس ایتبو
تمک ہندن خاخر اٹ او لگفوک آ چار اٹی
نم خنورے اودے ہندن او ہُشنگو وار اٹی
ہیت ءِ شیطان نا پدا ہلک اوڑتونّ داوڑ دن کرے
خاخر اٹ نمرود چغل تس دا وڑ اٹ پیغمبرؑ ءِ
حکم تسک خاخر ءِ رب دا وڑ اٹ نی مرپُدین
رحمت آ تے ابراہیمؑ کن داوڑ اٹ نے آ دَسین
تخ داخس نی مفیسک ابراہیم ءِ تخ کرو
بس سلامتی نا کچّ آ نا پُدینی ہم مرو
دُن پدا خاخر خلیلؑ کن او دم آ گلزار مس
مَس ذلیل شیطان ولدا اوڑے نمرود خوار مس

پٹ و پول

4

براہوئی زبان قدیم ءِ، نوشت آک تے انتئے قدیم افس؟

11- براہوئی بولی، ادب و نوشتہ غاتا ڈس:۔

بولی تا باروا ٹ ہر اعلم ارے، اودے چاہندار آک اِراجاگہ بشخ کرینو۔

(۱) علم اللسان:۔ علم اللسان اٹی بولی تا متکنی نا زی آہیت وگپ مریک۔

(۲) لسانیات:۔ لسانیات اٹی بیرہ بولی تا زی آہیت وگپ مریک۔

براہوئی بولی نا قدامت، بولی نا ادب نا بارو اٹ دا زمانہ نا علم اللسان و آثار قدیمہ نا بھاز آ چاہندار آک دا ہیت آ اسٹ خنگرہ کہ، زمین نا دا تختہ غا براہوئی کل آن متکن آ بولی ءِ، اونا رسم الخط اس ہم مسنے۔ دا ہیت آ ہم اِسٹ خنگرہ کہ، براہوئی دنیا نا متکن انگا بولی تیان اسہ بولی اسے۔ داکان مست خوانان کہ براہوئی تاریخ نالنجو (زمزیر) نا گڈ یکو کڑی تو متکن آ تہذیب موہنجوداڑو و مہرگڑھ ءِ سر مریک۔ دا باروا ٹ پولکار زون احمد خان تو پاش پارینے کہ براہوئی زبان تو مہرگڑھ نا زمانہ غان اینو اسکان بر بیر ہندا علاقہ غاتے ٹی جا گہی مرسا بسنے۔

دا باروا ٹ دا کساس ہم کنتگک، کہ موہنجوداڑو تہذیب ہرا کہ سکندر یونانی نا دور آن ہزار آ سال مُست انا تہذیب اسے، ہمو زمانہ نا ہرا کہ نوشت آک ملانو، او براہوئی زبان نا نوشت ءُ، واگہ دا براہوئی نا ہیت ءُ تو افتار رسم الخط براہوئی زبان نا متکن انگار رسم الخط مرو۔ (مڑوئی دا ہیت دا سکان پک منتگ کتنے)

مہرگڑھ و موہنجوداڑو آن گڈ ملک تو ران کہ او، بنا غان یعنی مستر تاریخ اٹی بے پایان ءُ ملک اس مسنے۔ مورخ آک نوشتہ کرینو کہ ہمو بے پایان آ ملک انا تہٹی ''تو ران'' نا پن اٹ اسہ پین علاقہ اس ہم پنی مسنے، اودے چنکا تو ران پارینو۔ او فک دا ہم نوشتہ کرینو کہ ہمو چنکا تو ران نا علاقہ غاک اینو پگہ نا سطح مرتفع قلات (سا روان جھالاوان) نا علاقہ غاک ءُ۔ تاریخی کتاب آ تیٹی ۸۵۴ مستر مسیح نا ایران و ہمو بھلا تو ران ملک آ تا مُرغن آ جنگ آ تیٹی قلات، مستونگ، کوئٹہ نا میری حکومت کشمیر کابل تون اوار اوار ایران آن بلیس سندھ دریاب، گمان ءِ کہ جہلم اسکان تالان مس۔ او خا ہوت نا بھلا بھلا حاکم آک ،دُن کہ کنشک، واسیشیک، ہوشک، ہشکپور، بسودیو او پینک تاریخ اٹی بھاز پنی مسنو۔

.....محمد حنیف قلاتی

(قلعہ) تا ذکر ہم ارے، لکھانو کہ او جنگ آ تے ٹی دا قلعہ غاک ہندا خس ژند مسنو کہ دوارہ اوفتے جوڑ کروئی تمانے (۵)۔ داڑان معلوم مریک کہ دا قلعہ غاک ایران تو ران نا جنگ آ تیان، ہم مُست تفوک مسنو۔

براہوئی پاروک آتے ہمو بھلا (ایران تو ران) ملک آ تا جنگی کسہ غاتے بھاز دوست نُسر۔ ہمو جنگ آ تا کسہ غاتے منہ سال مُست اسکان ساراوان جھالاوان نا کسہ خلوک آ بندغ آک، تینا خلق و کچاری تے ٹی خلکرہ۔ گمان ءِ کہ ہمو جنگ آ تا زمانہ غاتے ٹی ہم، براہوئی زوراک ءُ بولی اس مسنے کہ اوڑٹ کسہ غاک جوڑ مسنو۔ ہزار آ سال آ تا گدر ینگ آن پدہم او کسہ غاک منہ سال مُست اسکان بر جائسر۔

دافتیان بیدس گڑ اس چاہندار آ تا گمان دا ہم ارے کہ ہر از زمانہ ٹی براہوئی بولی خروشتی رسم الخط اٹ نوشتہ مسنے، او زمانہ ءِ نن ہمو زمانہ پاننگ کینہ کہ او وخت آ براہوئی زوراک ءُ بولی اس مسنے۔ و دا بابت دا کساس ءِ مون آ اتنگک کہ کشان، کوشی یا کوشانی پن انا سیتھی آرین (Seythian) بادشاہ ''کجولا کدفیزس'' کہ بھاز آک اودے ترک نسل آن پارہ، او دا ہم پارہ کہ چینی کتاب آ تے ٹی او خا ہوت نا پن پوچی لکھوک ءِ، او قوم ۱۶۵ مستر مسیح ٹی چینی قوم ''ہونگ نو'' آن شکست کُنگ۔ او کان گڈ ہمو قوم باختر نا علاقہ غاتے کوزہ کرے، او فتا حکومت دریا سیحون اسکان دوارہ بنا کرے۔ اسہ کرن اسے آن پد او فتا ذکر مروک آ ہندا خا ہوت نا بادشاہ ''کجولا کد فیزس'' نا دور انا اِرا ''سکہ'' کہ چاہندار آتے دو تما نو او سکہ نا، اسہ کنڈ آ بادشاہ تینا تخت آ تو لوک ءِ، ایلو کنڈ آ خروشتی رسم الخط اٹ ''مہش وارا'' نا لوز آ ک لکھوک ءُ۔ (۶)۔

فرانسیسی عالم ''موسیو فوشتہ'' دا لوز آ تا ترجمہ ءِ ''مَش تا مالک'' کرینے، انتئے کہ ''مَش'' براہوئی زبان نا لوز اس ارے، ''وارا'' سندھی لوز اسے، ہرانا کہ پنجابی، اردو کنا خیال ءِ کہ براہوئی زبان اٹ شکل ''والا'' مریک، یعنی براہوئی ٹی (مَش + والا) ءِ اوار کنگ آن ''مَش والا'' جوڑ مریک۔

ہندا وڑ، اسہ پین سکہ اسے آ بادشاہ نا جون انا کپ ءِ نشان تسنو، ہراٹی بادشاہ نا مون راستیکو کنڈ آ ٹے، اوڑا یونانی زبان اٹ ''بازیلوس او موکد فیزس'' ہرانا ترجمہ ''بادشاہ او موکد فیزس'' جوڑ مریک، نوشتہ ءِ۔ ہمو سکہ نا ایلو کنڈ آن فوٹو نا چار ما کنڈ آ:

''مہاراجا، راجا دا راجا سا، سار والو کاسا، ایشوارا سا، مہش وارا سا، ہیما کپتی شاسا'' لکھوک ءِ۔

بھاز آ ک پارہ کہ دا لوز آ تے ٹی ہم اگہ ''سا'' نا جاگہ غا ''سے'' و ''دا'' نا جاگہ غا ''ت'' خوانگے تو دا براہوئی نا لوز مریرہ۔ ولے راستکی دا ہم ارے کہ اگہ دا فتیٹی ہج ءُ بدلی اس کپیس تو دا ساڑی حالیت اٹی سندھی زبان نا ہندی لہجہ سے نا ہیت ءُ۔

و ہندا دے سوب جوڑ کرسا پاننگک کہ مریک او زمانہ ٹی براہوئی بولی بھلو علاقہ سیٹی پانگانے و سر پند منگانے۔ ہندا سوب آن گمان کنتگک او وخت آ براہوئی زبان و براہوئی رسم الخط انا، بھاز بھلو ہندا س مسنے کہ کوشی نسل انا بادشا ک ہم او دے تینا سرکاری زبان جوڑ کرینو۔ دُن کہ مہالو ہیت مس کہ غزنی، غوری، منگول آ تا جندا نا زبان تو پین نُس، ولے او فک او وخت انا طاقتور آ زبان فارسی ءِ تینا زبان آ تا جاگہ غا سرکاری زبان جوڑ کرینو۔ واگہ دا دلیل آتے امنا کتگے تو کوشی زمانہ نا براہوئی نوشت آ تا کوڑیک، زمانہ نا شیف بڑزی نا گواچی مسنو۔

افسانہ

کٹیا

.....حمیرا صدف حسنی

کیمرہ غاتا گروشک اٹی اونا خنک ملنکتو سہ۔ اسٹیج نا زی آ اونا پن انا کوکار نُسکہ۔۔۔ مون نا دیوال آ بھلو اسکرین اس خلوک نُس، اونا بشخندہ کروک آ فوٹو بھلن بھلن خنتگا کہ۔۔ تاڑی نا تو ار اونا خف تے ٹی پنگ نُس۔۔ بھلو ہزمبہ اس نُسکہ۔ اونا کاریم اونا نوشت آ تا زی آ اودے اسہ بھلو اعزاز اس تنتگ نُسر۔۔۔ او روشنائی نا سوب آن خن تے تینا بیوس محسوس کریکہ۔۔۔ اونا جوزہ غاتا قیمت ءِ اینو اودے تنتگ نُسر۔۔ اونا سرسہی نا لائٹی نا سفت منتگ نُس۔۔۔ او تینا کُرسی آن خیسن و مون نُسر ہرا کہ اُست ءِ تر خفیرہ، جغر ءِ باٹی ایسرہ..... لمہ گوری کنے لتاڑوس ای داسکان تینا مڑ انا کسر آ ہروک اُٹ اونا داسکان ہچ ءُ درک اس اف..... ہندا ڑتون اسہ پین تو ار اس چست مس، ابّو ءِ کنے لتاڑ اس.....

یا خدا انت مس اوتینا نت ءِ بڑزا کرے اونا مون آدتر چُر اسہ جون اس تموک نُس..... گودی ای داسکان کسر آ تموک اٹ کس کنے خلیس آن دو خلپک پارہ کہ دا پولیس کیس اسے..... دانگ ہُر وا کنا دتر بھاز تر ندی اٹ و ہنگ ءِ..... کن تون مون آ تموک نُس اونا دوٹی اونا ڈگری..... اونا بدن نا زی آ لوز آک ٹک بنا سُر..... او دا ڈگری ءِ دوئی کننگ کن لغڑ نُس..... او کنا خدا..... تو لوک آ مسٹر نا بدن پاش..... اونا خن تے ٹی بیوسی اس تالان نُسکہ..... علم و شعور اودے چیہانٹ خلنگ آ بے وس کریس..... او وار آ اونا کنڈ آ ہُرا کہ..... او کنا باری آ خدا..... کل تو ارک اوار مسوسر..... ہر کنڈ آ زمبیر نُس، ہرا اونا ہرو ہ ءِ دتر چُر کننگ نُس..... کوک و واتوڑ پین ترندمس، وا چیہانٹ اس خف تے تل کرسا ایپار بش مس و لے اونا اولیکو گام بڑز منتگ تون چیہانٹ اس مس، اونا نت انا مون آ ہمو چنکا کودک ہرادے خرماک لتاڑسا ہنا سُر، تموک نُسکہ، او گام ءِ تینا زرس یک نُشی کرے چیہانٹ پین زیات مس خیال کیس..... کنے لتاڑوس.....؟

او کنا خدا دا سہ اونا نت تا مون آ ہمو لمہ نُس ہرانا ورنا غا مار انا جون انا زی آ۔۔۔ سگریٹ نا داغ تیا بنوک آ ٹِک آک وخت کم ءِ، کنے کس اس ڈاکٹر آ دتو، نا لوز آک ہم درمان متوس، او نت ءِ تینا مچے پانا دی تخا خف تے ٹی تے تاڑی نا تو ار گم مرسا..... دا سہ چیہانٹ آ تتون اوڑ دہ مسوسس۔

او تینا خف تے ٹی دو ءِ تسوسس و گام تے تینا خیال و پام اٹ ہر فیکہ، ہر گام اتون پوسکن ءُ چیہانٹ اس تدنُس۔ اونا خنک خیسن ہڑ سینگا سُر..... اونا نک لڑ زسا کریرہ، حیرن و فریشان باہوتر تین کن کسر پٹا کہ، ہر پارہ غا جون اس غا و کننگ اٹی نُسکہ..... سُم تا تو ار نُس..... دھا کہ غاتیان تیوی ڈغار لڑ زنگ نُس..... عدالت نا تہٹی دروغ نا راج نُس، اونا کسر مرغن منتگ نُس..... اسٹیج آ اونا انتظار منتگ نُس..... اودا چیہانٹ و کوکار، وا تو ڑ و پراد آ تیان تین کن کسر پٹنگ نُسک..... اونا تیدار آن خید آک دہسا کریرہ..... اونا نک ہندا خس کبین نُسر کہ اوڑ تون بنگ اَلوسہ..... کہ اسہ چیہانٹ اس اونا خف تیا تما..... اسہ مسٹر اس لوشت اونا مسک..... چار سال نا چُتا اس دکان کن ٹکی ٹافی کن ہنا کہ..... خرما اسے نا گواچی مس..... خرما اونا جون ءِ موژ غاڑ سا ہنا کہ اونا چیہانٹ آک آسمان اٹ باءِ سخت کننگ نُسر..... کس اس بتو..... کس خنو..... سہب انا اونا لاش نالہ نا پودگل آتے ٹی لوتر ینگلوک نُسکہ..... لمہ ناتے بے وسی کو کاراٹی..... اسہ وار تون او چیہانٹ کرسا تغ آن اُترم کرے..... اونا خنک زیٹ چھت اٹ خلوک نُسر..... اودے ہندن گمان منتگ نُس کہ کوٹھو نا چھت اونا ڈرنگ کن بتنگ ءِ..... پھنکہ نا کیر کیرنا تو ار کوٹھو اٹ تالان نُس..... او خید اٹ چُڑوک نُس..... ہندا ڑتون میز آ دو بٹے کہ گولی تے تینا ہر فے وگولی تیان اسہ گولی اس تینا لڑ زوک آ دو تیٹ کشا باٹی بٹے..... لپڑزہ مرسا گلاس ءِ بوز آ درے..... او بھیم و خوف اٹ گولی ءِ بن آن ایپار کرے۔ اونا نگاہ شلف آ تخوک آ اونا چندی ایوارڈ آ تیا تما..... ہرا اونا دا حالیت آ بشخندہ کننگ نُسر.....

افسانہ

شلوارک تموک ئسُر

.....عبدالرحیم زام

طب اٹ بیزاری، جان ناگہنی، دا ہر سہب انا کسہ ءِ، خاص وڑاٹ نن مُچ بے تُخ منتگ نا ہیت ہم اگہ اوار مرے۔

استو عجیب ءُ وڑ اس ئسک کہ نن مُچ ہندن لگا کہ کنے کہ بھلو ہاڑا ہوڑا اس تالان ءِ، کیہی وار بش ہم مسٹ کہ دا نگ اینگ ہروک کہ نوا گڑا سے آن گڑاس تو ارے، ولے دا نن اٹ انت گلی تیٹی پیری کروٹ؟

خیر ہندا وڑ اٹ سُہب کہ مس تو ہڑدے نا کاریم تیان گڈ موٹر سائیکل ءِ کن مون کریٹ کہ داسہ دفتر ءِ کن سر بلیو..... ولے داڑے ہم وخت یاری کتو۔ موٹر سائیکل پنچر ئس۔ سوچاٹ دادے گرنگ آن جوان ءِ اینو پند اٹ دفتر ءِ کن سر بلیوک۔ اُرامُر ءِ، داکان بس بیست، بیست و پنج منٹ نا پند اس مریک، اگہ بے وا کی اٹ پند کیو، ایہن تو ورناک دہ منٹ اٹ تینے سر کیرہ۔ خیر سر بلگٹ او ہم روڈ انا پاناداٹ کہ نوا گاڈی اس ہر فے کنے، ولے ہراکان اسہ گاڑی سینا ہم توار خف اٹ لگنگ الو۔ ہندا پند پنداٹ قبرستان نا ماس ءِ سر مسٹ تو روڈ انا پاناد آنت خنوہ، چندی شلوارک تموک ءُ۔ خیر اول اٹ پرواہ ءِ تا کتوٹ انتنے کہ نناداقبرستان اٹ اسہ بے چکار اس پاس، گنوک پاس یا درویش اس ارے اونا پُتنگ آک ہم بھاز ءُ نوا او نا مرور۔ ولے حیرانی کنا گیشتر منتگ ئس، ای اخس کہ بازار نا ئنڈ آپند کنگ اُٹ، داشلوارک ہندن روڈ انا پاناد ءِ بلگُنو، تموک ءُ..... داسہ ہُراٹ دا انت کسہ اسے کہ داخس شلوار.....

زرس سلیسُٹ دا نگ اینگ ہراٹ نوا کس اس برے حوال کیو تے کہ دا انت کسہ اسے۔ اسٹ تو دادفتر ننے نئے زندانا کرے نئے مرک انا۔ استو ای ہُرے آ اُراغابسُٹ دفتر آن کس اتون گپ ہم متو۔

بلکن استو ہم کس روڈ آ الو.....!

ایلو دا شلوارک استو نا ءُ..... یا نہ استو اُلوسہ.....!

داسہ کنے ہندن لگنگ ئس کہ ای تین تون تینٹ زیات گپ کنگ اُٹ..... ای ولد اسر بلگٹ تو ہراتم مسن تا کالج ناہَد آ سر مسٹ تو داسہ کنا دید ہفت آخا بلکن ہفتاد ہفت حیران مس کہ داشلوارک مسن تا کالج نا گیٹ انا ہم مون آ تموک ءُ۔ ہندن کالج نا گیٹ ہم یلہ ئس..... داسہ کنے عجیب عجیب ءُ خیال ہتنگ ئس..... اگہ راست پاو گندہ ءُ خیال گیشتر، کہ دا امر ءُ بندغ مسنو کہ تینا پُچ آتے کشانو سر بلگُنو یا بلکن پیین..... تو بہ تو بہ۔

ہندا خیال آک ئسُر کہ قبرستان والا درویش ہراکہ دے ءِ تینا بازار اٹ تیر کیک نن ءِ قبرستان اٹ کناہد آن تدنگ تو بھلوٹا کو اس خلک..... ای ہے مف کہ اُست آن سلو، ہندن ءُ حال اس بس کنے آ۔

کنے ہُتنگ تون پارے..... بے وس نی سلیسُس چاوہ..... بد بخت، بے بخت، شوم چپ کر تینے۔

ہندا گپ اتون سر ہلک، ولدا قبرستان ءِ کن..... کنے انت پارے ای بد دتوٹ دا اونا ہروخت نا کسہ غاک ءُ، ہر کس ءِ ہیت آن ہیت اس پاہک، ولے ای سلیسُٹ.....! دا گپ تے کنے گڑ لیفے.....

داپین رنگ اس تِس دا رنگ رنگی آ شلوار تا کسہ ءِ..... عجیب ءُ شلوار ئسُر، کیہیک بھلو پاچہ کیہیک چنکو پاچہ گونڈ ءُ پاچہ شابیت ءُ پاچہ چُنکا بھلا ہروڑ انا تے کن خازگی سفا ارنگوک پوسکن ہر پیداوار نا ئس۔

ایہن تو کنے دفتر آ ہنوئی ئسک، ولے..... دا کسہ ءِ سر پند منتگ ءِ کن بازار آ اسیکا ہنوئی تمک، انتنے کہ ہر کسہ نا پد بازار آن معلوم مریک۔ دا کسہ ءِ ہم سر پند منتگ ءِ کن بازار ءِ کن مون کریٹ۔ جوان زرس مون آ ہنگ آن گڈ دا شلوار آ تا ندارہ خن تیان چپ مس، تو اُست کنا جا گہ غا مچٹ بس، ولے ہراتم بازار ءِ سر مسُٹ تو بازار ہندن بند ءِ کس پائے دا بازار بنا غان ہچ ملنگتنے، بیرہ ہمو کچک آک دکان تا تلہ غا تیا بوز شیف خاچوک ءُ، ہرانن مُچ ناجھیڑہ غا تیان خلاسی آن پد سُہب انا پاس آن زرس مُست تڑہ غا تے ہلیرہ خاچہ۔ وا ہر دکاندار لغت خلسا اسٹ اسٹ آ دافتے سُہب منتگ نا ڈس ءِ ایتک۔ ولے اینو داسکان اوفتا سُہب متویسُس۔ کنے خنتگ تون گڑاس خن تے بڑزا کریر، ولے کس پائے اوفتے خبر ءِ کہ دادے ہچ ءُ دکان اس اِفک، یا دا ارے کہ بازار نا باتی اس اف..... زرس ہُتنگ آن پد ولدا خاچار۔ جوان بازار ءِ پیری کنگ آن گڈ کنے یات بس کہ ای بھاز بھلو پند اس کریںٹ، بیدس سواری آن..... ای ہم کچک آ تون اوار اسہ تلہ سے آ دم اس توسٹ، سگریٹ اس لگفیٹ، سوچ انا کش اس خلسا، ولے اینو سگریٹ ہم مزہ تنگ الو کنے..... آخر بازار والاک ہرا نگ گُم مسُر؟ دافتا اُرا والا اس ہم فوت کے ہم دفن آن تے گڈ تینے زو دکان تیا تینا سر کیرہ۔ ہندن انت حال مرے پِر، دیر، نوکاپ، ڈکال انت آفت اس برے دافتا دُکانک بند

مفسہ، گڑا اینوانت مسک.....؟

کل بازار نا تینا ئیک تو کستنو کہ کل سوگ اٹ اُراتے ہلگُنو .....!! نہ نہ تو بہ انت کنگ اُٹ ای انت سوچنگ اُٹ۔

اسہ وار اتون بیزاری اس ہرفسا تین تون تینٹ پاریٹ..... مخلوق تیا ہے بازار تیا ہے کنا انت اس ای کا وہ دفتر آ تینا، اے لے دا کسہ ءِ..... سگریٹ ہرا اسہ کش اس خناسُس، داسہ پمبہ ءِ تینا سیاہ کنگ ئس، اودے اسہ گُنڈ آ خسا سر ہلگُٹ ..... وار اس دا دکان آ ہراہ، وار اس اے دکان آ ہُراہ، کیہی دکاندارک کنا درستی ہم ئسُر کہ ہرا فک سُہب انا نماز ءِ خوانگ تون دُکان ءِ کن مون کریرہ۔

دفتر ءِ کہ سر مسُٹ تو خنوہ دفتر نادر گہ غا بھلو گُلف اس خلوک ءِ، دا ایلو کسہ..... انت منتگ ءِ؟ اینو چھٹی نا ہم دے افک، گڑا دا انت مسک، جیب آ دو ءِ دریٹ کہ موبائل ءِ ہرفو، صاحب ءِ حوال کیو۔

توبہ خدا جان..... دا ایلو کسہ، موبائل ءِ ہم گیرام کرینٹ اُراٹی، موٹر سائیکل نا جنجال آن..... داسہ پین کسر الو ولدا اُرا ءِ کن سر ہلوئی تما۔

سواری تا اینو ہچ درک الو، خیر آ ڑسندہ اس کشسا ولد اپند کریٹ اُرا ءِ کن..... کالج آن خوک کہ بسُٹ ولدا ہمو درویش تون ڈک لگاٹ ہرا منہ شلوار بغل اٹ کریس دا نگ اینگ پیری کنگ ئس، کنے ہندن لگا کہ کہ او گچین کنگ ئس تین ءِ کن تینا وڑانا.....

داسہ سلیسٹ ای، سلیس دا۔ داڑان بیدس پین کس الو کہ اودے حوال کیوک، خبر ہم ارے کنے کہ دا ہیت دا اے اس پا ہک کنے، ولے اُست ءِ جارات بتو..... حوال کریٹ تے ''درویش کسہ انت ءِ؟''

درویش .....؟ ''دیر درویش آ آں دیر درویش؟''

''نے پا نگ اُٹ ..... درویش! دا شلوار تا کسہ انت ءِ نے خبر مرو ءِ.....'' ولدا سوچ کریٹ

داسہ سوختہ مس..... کرینگ ایتسا..... نی..... نی کنے کرینگ ایتسہ درویش پاسہ کنے..... خنزیر نی ہم درویش..... ہُزے نی نی اُس بے غیرت درویش نی اُس۔''

اُست اٹ پاریٹ نن ہرا کان بخت پیشانی درویش مسُن، دا آخر زمان اٹ۔ اسٹ تو دادے حوال کنگ ہندن ءِ دُن کہ تینے بھلو وخت اس ذلیل خنتُس تو بر ذلیل کرف تینے۔ ہُراٹ دا ہیتی اف۔ بس شلوار تون اختہ ءِ، اِلے تے سر ہاٹ پین..... نہ تو پین گندہ گندہ ءُ کرینگ ایتک۔

کاٹم ءِ شیف کریٹ سر ہلگُٹ تو..... تو ار کرے ''او شوم نی سلیسُس کل کٹار نے..... نی سلیسُس شوم بد بخت..... عقل کریر کل عقل کریر۔''

''دا ایلو .....دِنا پا نگ اُس دیر عقل کرے.....''

اسٹ عقل.....؟ بھاز ئسُر چٹ بھاز ئسُر عقل کریر..... خنپیسہ کور..... خن تے مل تینا کور انگا خن تے..... خن ارے نے ہُر عقل کریر شلوارک تا تموک ءُ، کل انا تا شلوارک تموک ءُ.....'' ہندا ڑتون فلمی آ ولن آ تیا نبار بھلو مخنگ اس خلک۔

دا انت پا نگ ءِ عقل کریر..... عقل انا شلوار تون انت کا ریم.....؟ ای تینے آ تینٹ مدان آ سوج کنگ ئسٹ۔ امر دا توار ءِ بنگ وا منہ کر ینگ تتنگ آن پد ہیت کرے۔

''عقل شلوار..... بھاز بھاز اسٹ ءُ..... بھاز عقل ملنگ کن دا دا.....'' شلوار اسے نا آ نجہ اس کنے نشان تر سا پا نگ ئس..... ''عقل ملنگ کن دادے مل، دا کل کسہ ءِ پاش کیک.....'' وا ہیت اس بٹسہ پارے..... ''خازگی نی ..... نی انت چاسہ عقل، دانے ڈکانے، سار کرک..... گندہ سار کرک کش خس تے..... نی انت چاسہ نی انت اسے اُس۔''

او ہیت کرسا ئس کنا با سلتو پاریٹ..... ''بندغ اس پین انت اس۔''

ہندا گپ آ ہندا خس مخا کس پائے دُنیا نا کل آن بھلا شغُل ہندائس، کہ ای پاریٹ بندغ اسے اُٹ..... او مخنگ آن خرن پوشکن مس ہمو مف دم تے سلے، ای ہندن چُپ او نا مخنگ نا چٹنگ نا انتظار ئسٹ۔

مخنگ ءِ مچٹ آرام تس، اسہ وار ولدا مخنگ نا نیت کرے، ولے گپ اس بس مزغ اٹ تے..... ''داٹی نی بندغ اسے اُس'' وا ہمو شلوار ئس، ہرادے داسہ جنڈی کرسا ئس کنے آ مسخرہ نا وڑاٹ..... ''کل خبر ءِ کنے..... کل خبر ءِ کنے۔ پارے..... کنے نما بارواٹ کل کسہ ءِ پارے ..... کنے..... دا چم آ ک ءُ نما..... چڑہ دن انگا ہیت آ تینٹ ڈکرے تینے انت اسے کن.....'' شلوار اس کنا کُنڈ آ خسا، ''ہلہ گندہی ءِ تینا امر کیرے، اوفتا شلوارک ہرادو''

''دیر پارے نے نناباروا ٹ.....؟''

وا مخا..... دا جار کم ئس مخنگ تے، دُن کہ کنے تینے بندغ پا نگ نا وخت آ مخا وا ہیت کرے..... ''نے اونا خبر مروسس دانا وار ہچ بتو کہ، دا انت بلا سے..... خدا..... خدا خنا نے دُن کرے۔''

ای ہُراٹ داسہ ہیت ءِ خدا غا سر کرے کسہ خراب مریک..... خدا ءِ ہیت اس پارے..... ای گناہگار مریوہ۔ بس اے تے، ولے اسہ ہیت اس گپ بدل کنگ کِن سوج کریٹ اونا طب اٹ۔

''آ بابا سہی دا فک عقل کریر..... ہلہ ہرا نگ ہنار، دا فک شلوار تے تینا نے کِن اِلنگ آن پد۔''

دے انا کُنڈ آ ہرسا پارے..... ''بھلا خن تون..... نی..... نی ہچ خنپیسہ..... خن تے تینا مل، مَش آن ایپار کل ایپار ہنارک..... عقل کریر۔'' ای ہندن مَش انا کُنڈ آ ہُراٹ، تو ہروہ بھلو شلوار اس مَش مون آ مُر مُر چیدہ چیدہ تموک ئسُر، داسہ کنے دانا ہیت آن ہول اس ہر فے۔

کرار کرار، مدان مدان کس دُن کہ کس ءِ راز اس پا ہے، ہیت کنگ ءِ بنا کرے..... ''نی ہم سار کر..... نی..... نی عقل کر داسہ، اِلے شلوار ءِ تینا، در مَش ا کن مُر، افس..... پچ آن بیدس بندغ بندغ ءِ..... کل راتکی ہندادے بندغ نا..... پُچ وکل گڑاک دروغ ءُ۔ کنے پارے او پارے۔''

اونا گپ آ ک داسہ کنے آ جلہو کنگ ئسُر کہ مچٹ پین مروسس..... تو بہ تو بہ..... ہندا نا مجلس ءِ پر غنگ کن موٹر سائیکل اسے نا توار بس۔ چک ہڑ ساٹ تو ہروہ طیب ہرا کہ کن تون اوار دفتر اٹ کاریم کیک موٹر سائیکل ءِ ہندن گن ءِ کن اتنگ ءِ کس پائے خلیک کنے۔ مون ءِ کنا مون کیک..... ولے امر لغام کرے موٹر سائیکل ءِ، جا گہ غا کنے خنتگ تون پارے ''نی داڑ کنس..... برسوار مرکان خلق آ۔''

درویش او دے خنتگ تون پارے..... ''پین شوم اس بد بخت اس..... نی ہم سلیسُس۔''

طیب تینا شگری آ طب اٹ..... ''اِلے اُڑے..... ننے خبر ءِ تینا بد بختی تا، درک تینا کاریم ءِ کرک..... کاریم ایہن اف نے در قبر آتے حساب کرک۔''

ای طیب ءِ پاریٹ..... ''انت پا نگ اُس دادے دلبر۔''

''نی سوار مر..... اُڑے دُنیا کٹا کہ داڑ تون مجلس اُس۔''

''ہلہ داشلوارک.....'' کنا باغان پیش تما۔

''نی اسیکا سوار مر..... دافتا ہیت ءِ کیوہ نے تون..... شوم نے تون اوار ای سیاہ مریوہ، برک داسہ.....'' طیب نا ہلہل ئسکہ۔

ہندا ہیت آ ک ئسُر کہ..... درویش پاس گنوک..... شلوار ءِ تینا کشا کو پہ غا تخسا شلوار نا بنڈل اس خمب اٹ کریسُس قبرستان ءِ کن سر ہلک۔

طیب نا خار سیم آن ایپار مس..... ''خدا خلک تے کہ آ خا..... اینو انت مس تے۔ چَپ مرک مون آن ننا گناہگار کریس ننے ظالم۔''

افسانہ

2

ملک نازناگد

.....محبوب شاہ

ای اودے پاریٹ ''بلی داڑے بر کنا دفتر اٹ توآ۔'' بلہ ءِ سما اَلو، ای اودے تینا خلیس ءِکم کننگ کن تہٹی ایسٹ۔ اوتینا گدءِ شیف کرے، کن کن دعا کرساتہٹی بینچ انازی آتوس۔ ای است جم مسٹ، تینا کاریم ءِ بنا کریٹ۔

جٹ اسے آن پدای کائم ءِ بڑزا کریٹ، خناٹ کہ بلہ نا حال بے وڑ منتگ ئس۔ اونا خنک خڑینکی، وجوڑک بارنگ ئسر۔ اونا جان پاٹ آنبار بارنگ ئس، اونا خنک ہندادتری آ بلوچی گداٹ سخت ئسر۔ اونا مون زاڑ چوبہ غانبار پوشکن ہڑسینگا سس۔ اوتینا ہڑتوم آنت تے بنج آمریفنگ آن مست بارسوسس، دن کہ مڑدہ خانہ ٹی تخوک ءُمڑدہ اس مرے۔

ای اوڑاتر ندآن تواراس خلکٹ، ''بلی او بلی، انت مس نے؟''

ولے او ورندی تھو، نئے تینا جاگہ غان سرا۔ ہندن ہموگدآہُر سا کریکہ۔

کنے آ ولدا لڑزہ اس شولنگا، ای ہم تینے بلہ غانبار بے وس تکاٹ، دن کہ اوڑانبار بارنگ نُسٹ، خلیس ناچپ انگاویل تینا کل ءِ باریم ءِ کنا کوپہ غاتیا تخنگ ئس۔

بلہ ناگمان اسہ وار اتون بادوی آ بس، ہوغنگ وچیہانٹ ءِ شروع کرے۔ ای اُجم کریٹ، کڑسی نانت تیٹی سخت دُوتے پین ترند کریٹ، بلہ بش مس، ہمودتری آبلوچی آ گدءِ سینہ غا تخا، اوڑان پداودے تینا خن تیا خوشکا، اوڑان گنوک آتیانبار بک ہلکلہ۔ اوکان پد ہندا گدءِ تینا مون آ پیڑا، تر ندآن یاحسین ءِ شروع کرے۔ دا حالیت ءِ خنتگ تون کنا خلوک آ مزغ کہ وخت آن ویل و ڈکھ آتیان پرئس، نیم گنوکی نا گواچی منتگ ئس۔ نرسا بلہ نا کائم آ دو ءِ تخاٹ، اونا کوپہ غاتے پلسا ارّفیٹ، ''بلی او کنا لمہ! خیر ءِ، انت مس کہ نی دن کننگ اُس۔'' ولے اونا ہوغنگ نا توار سلنگ اَلو۔ او دتری آ گد ءِ جوان شیف بڑز کرے، دتر نالپ آتے تینا خن تیا تخا، اوفتے جوان تینا مون آ خوشکا، اخیر اونا گٹ بارس، کاوگو آن تما، حسکنگ ءِ شروع کرے۔

ای خلیس آن لڑزسا دفتر آن پیشن درگہ نا خڑوک آ جک سلیسٹ، فریشانی ٹی وار اس ہنوک بروک آتے ہُراٹہ، وار اس بلی ءِ ہُراٹہ۔ اخیر است کنا مچے صبر کرے۔ بلہ نا ہوغنگ نا توار ہم کرارمس، او ہندادتری آ گد ءِ ہرفے تینا کٹ اٹی تخا، بینچ آن ڈغار آ توس۔ ولدا تینٹ غم تیٹی گٹ مس۔

خناٹ، نازل مون پہ مون بنگ ءِ۔ ای ددینگسا اونا دوٹی ہلکٹ، پاریٹ ''او شوم سہب انا ءِ نی ہرانگ اُس۔''

''ای تو سہب اتون وختی بسٹ۔ وارڈ اٹ نیاڑی تا خذمت ءِ کریٹہ۔ ہندا وارڈ اٹ مکران نا اسہ غریب ءُخلق اسے آن گڑاس ناجوڑ درمان کن بسنو، لنگڑی و ملاسی نا سوب آن اوفتا حالیت بھاز خراب ءِ۔ اوفتا جان آ رینگڑ ءُ پچ ءُ۔ نیاڑیک کائم پیشن ءُ۔ چندی تا پچ آتیا شش شش آ گڑی خلوک ءُ۔''

نا گمان کنا باغان پیش تما، ابو ءِ، اے کنا خدا۔ دُو تے دعا کن بڑزا کریٹ۔ ولدا سینہ غا تخاٹ۔ ہفت سَد کلومیٹر مُرغن دیرانا خواجہ اُن، ولدا ہم نیاڑیک نا کائم پیشن ءُ۔

نازل سوج کرے ''نے تون گداس یا خیری اس ارے؟''

''انتئے امر کیسہ تے؟''

''اسہ چلئی ءُنیاڑی اس بھاز ناجوڑ ءِ، اونا چنا سہب اتون دم تس۔ اونا کائم آ گداف۔ ڈاکٹر کنے نا پارہ غا راہی کرے کہ اوڑتون اسٹوراٹ تخوک ءُگداس اتہ۔''

پاریٹ ''بلوچی ودتری ءُگداس ارے، ولے اودے دپہ تو جوان ءِ۔''

''انتئے کنا ایڑھ؟'' اوارّفے۔

(برجاءِ)

تاریخِ صحافت

17

صحافت..... بناوردوم

''صحافت آن ابلاغ اسکان'' پنی آ کتاب ءِ زابر سعید بدر نوشتہ کرینے، دا کتاب اٹی صحافت نا علم، ہرادے دا سہ ابلاغیات پاتنگ، پہی شرہ کنتگا نے۔ وداٹی 2009ء اسکان نا 150 سال نا آرکائیو آک اوار کنتگا نو۔ دا کتاب مچھ آن تعلقدار نوشتوک حفیظ ساحل نا 'زیر مطالعہ' ءِ، اوتینٹ ہم اخباری صنعت و الیکٹرانک میڈیا تون گنڈوک ءِ، وکیہی ادارہ غا تا مچھ شار اٹی نمائندہ ءِ، او دا وایلو کتاب آتیان دوئی مروک تینا 'حاصل مطالعہ' غاتے نوشت نا دروشم تننگ ءِ، ہرافتے ٹُکر ٹُکر آ تلاراٹ شینک کننگ انگ ءِ۔''

شونکار

.....حفیظ ساحل

جوان وڑاٹ شینک کنتگا کہ ''نظام الملک'' اٹ علمی مضمون ونوشت آتیان بیدس بھاز انگا باندات آتیا السں نا احساس و جوزہ نا ہم ترجمانی کنتگا کہ واوفتا حق اکن توار چست کنتگا کہ۔

ہفت روزہ ''سراج الاخبار'' جہلم:۔

جنوری 1885ء اٹی پنجاب نا علاقہ جہلم آن مولوی فقیر محمد خان ہفت روزہ ''سراج الاخبار'' نا بناءِ کرے، پرچہ نامول ومراداٹ دا گڑا اوار ئس، کہ السں نا حال ءِ حکومت اسکان سرکتنگے و ہندوستان و یورپ نا حالیت و واقعہ غاتیان ''سراج الاخبار'' نا خوانوک آتے معلومدار تخنگے، دامسخت نا دوئی کننگ کن دوئی وسیلہ غاتے کن تینے جوڑ کریر، 1916ء ٹی اسہ اعتراضی ٹِک والونوشتا نک اسے نا شینک کننگ نا سوب آن حکومت نا کنڈ آن اوڑا ڈنڈ بیٹ کنتگا، ڈنڈ تننگ کپتنگ نا سوب آن پرچہ ءِ بند کنتگا۔ داڑان پد دوارہ 5 جون 1916ء ٹی بنا کرے۔

(برجاءِ)

بنا کرے تو تیوی ہندوستان نا بھلا علمی وادبی شخصیت آک وہم عصر اخبار والاک اودے پہی وڑاٹ بخیر کریر ''رفیق ہند'' ءِ مسلمان تا حق اکن جہد وجم وجوش اٹ نمائندہ وخواری تا وخت آتے سکنگ آ اودے قومی شہید و ہندوستان نا ''ہیرو'' ناوڑ لقب تننگا۔

ہفت روزہ ''نظام الملک'' مرادآباد:۔

قاضی فہیم الدین فروری 1884ء اٹی مراد آباد آن ہفت روزہ ''نظام الملک'' نا بناءِ کرے، دانا ایڈیٹر قاضی احتشام الدین ئس، 12 پنہ غاتیا جوڑ دا پرچہ ''نظام الملک'' نا تخت آ تولنگ نایات اٹ بنا کرے، پرچہ ٹی السی حوال آتیان بیدس گچین آحوال آتے ہم

ہفت روزہ ''فتنہ'' گورکھپور:

جولائی 1882ء ٹی 16 چنکا پنہ غا تالان ہفت روزہ ''فتنہ'' نا بناءِ ریاض احمد ریاض کرے۔ دانا انتظامی امور نا ایڈیٹر حافظ نظام احمد ئس، دا پرچہ تینا پن آن پاش ءِ، دا تینا ادبی و بوگ شوگی خصوصیت نا سوب آن تینا دور انا اخبار تیان اسل جتا ئس، دا گچینی تیان بیدس ہم اوآجو وڑاٹ برجا سلتو۔ ہندا سوب آن دانا ایڈیٹر و مالک ریاض احمد ریاض دادے تینا پنی آ پرچہ ''ریاض الاخبار'' نا بنج اس جوڑ کرے۔

ہفت روزہ ''شحنہ ہند'' میرٹھ:۔

مولوی احمد دین شوکت یکم جنوری 1883ء اٹی میرٹھ آن ہفت روزہ ''شحنہ ہند'' انا بناءِ کرے۔ شحنہ اصل اٹ اہل حدیث مسلک نا ترجمان ئس، مسلکی اختلاف نا سوب آن ''طوطی ہند'' انا شیعہ ایڈیٹر حسین زنجانی تون پدریسہ قلمی جنگ برجا ئس، دا پرچہ ٹی اسہ تو درملکی حوال آک زیات شینک مسرہ، تو ایلو کنڈ آ معلومداری، اصلاحی و تاریخی مضمونک ہم بھلوکچ اسیٹی شینک کنتگا رہ۔

ہفت روزہ ''رفیق ہند'' لاہور:۔

جنوری 1884ء اٹی منشی محرم علی چشتی ''رفیق ہند'' انا پن اٹ ہفت روزہ اخبار اس لاہور آن شینک کرے، اہم انگا علاقائی و درملکی حوال، قسط وار مضمونک و تیوی ہندوستان اٹ ساڑی حوالکار آتا حوال آتیا جوڑ دا پرچہ نا آخبتی سلسلہ اس ہفت روزہ ''رفیق ہند'' سر سید احمد خان نا علمی تحریک نا زبردست ءُکمکار اس ئس۔ ہندا سوب آن دانیاڑی تا تعلیم کن بھلو کوشست اس کریکہ۔ منشی محرم علی چشتی برصغیر نا صحافتی دنیاٹی اولیکو وار اخبار نا سال دے اڈ تننگ نا بنا ءِ کرے، اخبار نا اولیکو سالگرہ نا نئے بیرہ رسم انا بنداو ءِ تخا، بلکن پرچہ نا خصوصی نمبر ہم شینک کنتگا۔

''رفیق ہند'' بھاز آ سوب آتیان بند منتگ آن پد ہر اتم 14 اکتوبر 1898ء اٹی دوارہ

All about #Brahui

براہوئی نا بارواٹ، براہوئی ٹی

تلار

talarbrahui.com

جاچ

3

''اینو ہم خدا خوشے'' شاہین بارانزئی نا تنقید نا جاچ

.....نور پرکانی

افسانہ ''انا'' اسہ گچین ءُ افسانہ اسے..... دا افسانہ ٹی افسانہ نگار بھاز زیبائی ٹی ہندن ءُ تجسس اس تخانے کہ خوانوک اوڑان خلاس متنگ کپک ۔۔ دا افسانہ ٹی نرینہ نا ضد ءِ نشان تننگانے..... رندی قول آتا رداٹ فیصلہ اس مست آن کریس اوڑا سلنگ ناپکا نیت ہم کریس تو مقابل تینا محبت ءِ خنتگ آن پدہم اودے تینا انا تینا Ego کن تینا محبت نا قربانی ءِ تروئی تما..... شاہین بارانزئی ہم دادے گچین ءُ افسانہ اس منانے..... بیرہ غریب آباد نا پن ءِ مینشن کننگ آ اعتراض کرینے.....ولے داڑے دبئی کوئٹہ اوکان گڈ نوشکے نا پن اوارئس تو جائی شارتا پن تے ہلسا ہلسا فرضی پن اسینا ہلنگ آن شاید افسانہ نا ندارہ ہرا کہ دبئی آن سفر کرسا نوشکے اسکان خوانوک نا مرغ اٹی جوڑ ئس، او آخر اٹی بے مزہ متنگ کریکہ..... ایہن ہم نیمہ نوشکے غریب آباد اٹی شمار مریک ۔۔ دا افسانہ نا ایسر ہموڑے مروسس تو خوانوک ءِ گڑاس سوچنگ یا فکر کننگ نا وار رسینگا کہ..... ہراڑے اوارٹمیکو وار تینا تا تہ ءِ رضیہ نا روبرو خنتگ آن پدنمن مس..... داکان پدنا ہیت آک خوانوک نا ئجفنگ نا ئسر، ہمو فتے ہم افسانہ نگار ارامسہ پیراٹی وضاحتی بیان کرے تو پد انا جملہ غاک خوانگ اٹ باریم مسر.....

افسانہ ''بھلا باوہ'' داہمو نا زرک آ سرحال ءِ کہ دانا پن نا بلنگ تون ہر کس تینا ہورءِ جوڑ تیا تکٹک چُپ کیک.....مگہ خن تے ترکننگ آن دے انا روشنائی تا رمئی ٹی بدل متنگ کیک.....؟ آخا۔۔ شاہین بارانزئی دا افسانہ ءِ واہیات قرار تسنے..... بیرہ اونا سرحال ءِ..... بایدے دا افسانہ نا فن آ ہیت کروسس، اوٹی کمتی اس تو پاروسس، بیرہ دا خاطر آن واہیات کہ نا راج دُن انگا سرحال آتے ہضم کننگ کیک ۔۔ مگہ نا نا راج اٹی داگند ہیک افس ۔۔ دور بدل مسنے نا رویہ نا نامزاج آک نا فیصلہ غاک پیغورنا خُلیس اٹ ڈکوک ءُ..... اینو ہم سا نگ آک مارمسٹر نا منشا غان چپ کنتگرہ، تو پد تے نرنگ اسکان بریک ۔۔ نرنگ برام کننگ نا ریشو داسہ سال پہ سال زیات مرسا ءِ، نا راج اٹی ۔۔ مُست تو نروک آتے خلکرہ کسفیرہ داسہ تو لکھ آ روپئی تے ٹی فیصلہ غاک پیغور ءِ تینٹ گُٹو کرسا کھڈ کیرہ..... شاعر اس مسٹر اسینا نت تیان بلیس کاٹم اسکان مچ آ بدن نا بُزوہ غاتے نازیفک دا میار اس اف..... اسہ نثر نگار چس کروسُس ۔۔ ولدادا افسانہ غان پیشن مرسا کہانی نا پلو آ بھاز رخ کرینے اونا سوب اسٹ دا کہ اسہ کڑدار اسینا زندگی نا چندی واقعہ غاتا پورو کِسہ بیان کننگانے، ایلو دا کہ کلائمکس ہچ اف، بس حوال حوال اٹی اونا موت انا خبر تمک، کِسہ چٹک.....تو کنا مطالعہ نا رداٹ افسانہ نا گرج آک خاص پورومننگ افس.....اوَالبتہ سرحال گچین ءِ، افسانہ نگار ہرا مسخت ءِ بیان کننگ خواہسنے کلاہو سرمس کہ نا راج اٹی زیات خوک انگا قریب آ بھلن زات نیاڑیک بریرہ خوشامد کیرہ داڑان تین پہ تینی نا اسہ احساس اس ودک کہ نن داخس خوک اُن کہ نا چنا تا ستر اف.....

افسانہ ''دروت'' اہم ءُسرحال اسے آ گچین ءُ افسانہ اسے..... خون تا ڈیج اٹی مسن تا سانگ تس نا رواج مست بھاز مسنے ولے داسہ بھاز کم ءِ.....کزان فیصلہ اسے ٹی خون تا ڈیج اٹی سانگ چٹی بٹنگک .....دا ظالم آ رواج ءِ ملامت کننگ وظلم قرار تننگ اٹی نا شاعر ادیب نا بھلو کڑدار اسے کہ تینا تخلیق اٹی ہر صنف اٹی برانز کرینے.....دا سرحال آ چندی تخلیق کار آ ک لکھا نو عمران فریق ہم تینا حق ءِ ادا کرے ۔۔ دا افسانہ، افسانہ نگار نا پیش لوز اٹی تران ''پوسکن ءُسرحال پوسکن ءُ پلاٹ پوسکن ءُ کڑدار'' نا مکمل نفی ءِ کننگ ءِ..... البتہ دادے کہ ایلو فک مچٹ اختصار اٹی لکھا نو عمران فریق بھاز خوڑتی ٹی گوش تر سا لکھانے.....

افسانہ ''اُست مفک'' شاہین بارانزئی نا سوج آنبار سا تمپک کہ انت کلاہو اس ایتک .....نرینہ نا محبت نا مون اٹی زن مریدی نا کڑدار اسے، ولے دُن ءُ کڑدار دا دنیا ٹی اسل بھاز ءِ، دن انگا کڑدار آک واقعہ سے آن پد یات مریرہ..... افسانہ نا مسخت کہانی وکلاہو تون ءِ داڑے نئے کہانی اسے نئے کلاہو.....

افسانہ ''مشاعرہ'' افسانہ آخا بلکن رپورتاژ اسے..... جزیات نگاری اف، احساس نا درشانی اف، بیرہ واقعہ سینا بیان ءِ.....ولدا داڑے دا کنفیوژن ءِ کہ افسانہ نگار مسن تا ادب آن انت مراد پارینے.....اگہ مسن تا ادب جتا مس تو مارتیکن ہم جتا ادب نا گرج مریک..... البتہ نیاڑی تا ادب پانگا کہ تو جوان ئس.....ایلو دا اف کہ براہوئی ادب اٹی نیاڑی تا کڑدار متنے ۔۔ گودی تاج بانو، گودی طاہرہ احساس، گودی حمیرا صدف، گودی نیلم موہل، گودی آمنہ موج، گودی ڈاکٹر عنبرین مینگل داہُچ براہوئی زبان نا تخلیق کارءُ..... نیاڑی تا براہوئی ادب کن بے مٹ آ خذمت آک اریر..... ایلو داکان مست دُن اف کہ کس نیاڑی تا ادب آ کاریم کتنے.....بلکن سال 2000ء و 2001ء ءِ براہوئی ادب اٹی نیاڑی تا سال گوندسا باقاعدہ نیاڑی تا بارو اٹ کتاب آک شینک مسر.....ایلو دا افسانہ یا کہانی نا بارو اٹ شاہین بارانزئی نا ہیت آتھون اتفاق کیوہ کہ دا ادبی تنظیم نا کڑدار کتینٹ ادبی مزاج نا افس.....فدا خاموش وقدوس غمگین مہالو آن اسہ ایلو آخار کنگرہ تو بایدا ئس کہ اوفک گچین ءُ سنگت مروسر اوکان گڈ دا سوج آ فدا خاموش ءِ غیرت یات برسا پھڈا مروسس تو گڑاس کِسہ چس کریکہ..... مڑوئی نن تینا سلاہ ءِ افسانہ نگار آ بیٹ کننگ کپنہ ۔۔

افسانہ ''ارٹمیکو'' نا کلائمکس وایسر ءِ خوانسا کنے عمران فریق نا افسانہ نگاری نا تکنیک نا بارو اٹ اسہ کنفیوژن اس کلیئر مس کہ عمران فریق ہرا وڑ افسانہ ءِ خوڑت خوڑت ہر فسا بھاز مرغن کیک ۔۔ بے گرج آ احساس آتے ہم بیان کیک ۔۔ آخر اٹی ہنداخہ در اشتاف کیک کہ الما آ جزیات آتے ہم دنخ اس اتپک.....افسانہ نا بنداو مریک اول کڑدار نا احساس آتا ترجمانی آ..... اختتام مریک مسٹمیکو نا احساس آتا درشانی آ۔۔ اولیکو کڑدار یا مرکزی کڑدار ءِ انتنے پانا دیک سما تمپک ۔۔

(برجاءِ)

شلوارک تموک ئسُر

.....6 میکو پنہ غان برجا

ای ہُراٹ کہ طیب نا طب بھاز خراب رنگ اِلنگ ءِ، سوار مرک جوانی ہنداٹی ءِ..... بے ہیت آن سوار مسُٹ، طیب ہم پین ہیت کتو سرہلک۔

زرہ سے آن گڈ ای پاریٹ..... ''گڑاس سوج کروئی ئس..... دا شلوارک.....'' کنا ہیت ءِ پورومتنگ کن الیتو طیب گپ اٹ اوارتما۔

''ناسوج آن مُست کل کسہ غاتے پاوہ نے، اسٹ تو اینا شلوار، دا شلوارک.....شلوار شلوار خنسا، کنے داسہ شلوار آن بد بتنگ ءِ.....توبہ خدا جان، یار داکل شلوار تے استو نا بارڈر آن بروک آ کاروان نا گاڈی تیان بٹینو، سپاہیک، ہرافتون باڈر آ کاریمیک ہم اوارئسُر، دامسہ ہفتہ غان زیات کاریم کننگ آن گڈ دا شلوارک نئے سلنگ نا ءُ، نئے بٹنگ نا ءُ، بٹیر تا کسر نا باغا.....او فتے خدا خلے کل جا گہ کٹا سُس ہندا خلق انا ماس آ بٹیر تا۔''

ای سوج کریٹ..... ''گڑا دا پوسکن ءُ ہم ارے اٹ تا۔''

''یار نی ہم عقل کرک یار.....شام انا تا رمئی اٹ شلوار تے خسانو، مُتکن پوسکن اوار تمانو پین.....منہ جوان ءُ سے نا ہم بلہ غاتے ہر فیر پین۔''

''بلہ کوسک تا گڑا.....؟''

''یار نی ہم کمال کیسہ.....ایڑے کاریم ہندن ءِ بھلا کوس ءِ دے جون آ کے دا باسنی ٹی..... بنین بینرہ کل تا۔''

''گڑا کالج نا درگہ ملوک ئس..... بازار بند ئس.....مَش آ شلوارک؟''

''یار کالج نا چوکیدار گناہ اس کرے، درگہ ءِ ملا، اسہ دے اس خبر اف ہرا نگ سرہلک..... بازار بند ءِ نے دنیا نا سما مرے کہ کس سہی کے نے، استو ایمرجنسی کرفیو خلنگا، ہندن کس ءِ خنار لٹ ایترہ تے۔ مَش آ شلوارک..... اسٹ تو داسہ شلوار پِن ہم ہلنگ روادار افٹ.....نوشکے نا تہو بابا.....نوشکے نا تہو درے تا..... نی دافتے انت تکاسس'' اخیر اٹ طیب کنے آن سوج کرے۔

ای.....ہیت کتوٹ بس تینا شلوار آہُر اٹ۔